

Adil Geçiş Süreci ve Sosyal Diyalog: Sosyo-Politik Bir Değerlendirme

Hatice Pehlevan¹✉

Öz

Bu çalışma iklim değişikliğine uyum sürecinin küresel bir parçası olan adil geçiş kavramını toplumsal ve politik yönden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle kavramı meydana getiren küresel gereklilik ve altyapıya genel olarak değinilmiştir. Yeşil ekonomiye ve yeşil yeni düzene giden yolda adil geçişin, süreci meydana getirme yöntemi olduğu görülmüştür. Böylece adil geçiş sürecinin günümüzün toplum, istihdam, iklim ve çevre konuları açısından önemi ortaya çıkarılmıştır. Tanımlamalara ve adil geçişin literatürdeki yerine, ilke ve amaçlara yer verilerek temel önermeleri açıklanmıştır. Adil geçişin “geçişte adalet” olarak kavramsallaştırılması adalet teorilerini sosyo-politik açıdan incelemeye olanak tanımıştır. Çalışmada sosyal diyalogun sadece resmi yönetim kanallarıyla sınırlı kalmayıp bütüncül bir dönüşümsel sisteme hizmet etmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu doğrultuda sosyal diyalog mekanizmasının teorik ve pratik yönlerine değinilmiştir. Çalışma literatür taramasına dayanmakta ve yorum sayıcı perspektifle eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir. Adil geçişin mevcut haliyle teknik, finansal veya resmi süreçlerin gündemi olmasının dışında toplumsal ve siyasi bir gündem maddesi olarak da literatürde yer almasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adil Geçiş, Yeşil Ekonomi, Sosyal Diyalog, Yeni Yeşil Düzen.

JEL Kodları: P2, P4, P28.

Just Transition Process and Social Dialogue: A Socio-Political Assessment

Abstract

This study aims to evaluate the concept of just transition which is the global part of the climate change adaptation process, in terms of social and political aspects. For this purpose requirements and background of the spawning of the concept is mentioned generally. It is seen that just transition is the method of the process on the way to green economy and new green order. Thereby the importance of the process of just transition is revealed from the aspects of communities, employment, climate and environment. Definitions, the place of the just transition in literature and principles and aims are handled and main propositions are explained. Conceptualizing fair transition as “justice in transition” has enabled the examination of justice theories from the aspect of socio-political explanations. The study argues that social dialogue should not be limited to formal governance channels but should serve a comprehensive transformative system. The paper rests on literature review and reflects a critical approach. It contributes to stay among the related studies as a social and political agenda beyond the technical or financial item as it stands currently.

Keywords: Just Transition, Green Economy, Social Dialogue, New Green Order.

JEL Codes: P2, P4, P28.

¹ Dr., haticepehlevan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0510-3095>

✉ **Sorumlu yazar / Corresponding author**, haticepehlevan@gmail.com

Giriş

Küresel bir girişim olarak fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji sürecine geçiş, Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülkede günümüzün başlıca konuları arasında yer almaktadır. Geçiş sürecinin nasıl olması gerektiği sorusu literatürde son on yıllarda öne çıkan ancak henüz tam olarak kendisine yer edinememiş “adil geçiş” kavramını gündeme getirmektedir. Adil geçiş kavramı, kurumsal alanda Birleşmiş Milletlerin öncülük ettiği ve pek çok ülkeyi ortak bir hedefte buluşturan sürdürülebilir kalkınmanın alt amaçlarından birini ifade eder ve enerji geçiş sürecinde meydana gelen sorunların çözümüne odaklanır. Özellikle iklim krizine karşı önlem alırken yoksullukla mücadele etme, çevreyi korurken insana yakışır iş ve ekonomik büyüme gibi sürdürülebilir kalkınmanın temel maddeleri günümüz sorunlarına cevaplar sunmakta ve gelecek planlarını da bu doğrultuda şekillendirebilmeyi amaçlar. Adil geçiş genel olarak daha büyük bir dünya düzeninin gerekliliklerinden birisi olarak görülebilir. Yeni yeşil düzen olarak ifade edilen bu yeni düşünce, küreselleşmenin sorgulanmasına neden olan pandemi süreci ile birlikte doğa ve emek sömürsüne ve piyasa ekonomisine bir karşı duruşu ifade eder. Ekonomi, çevre, iklim, toplumsal yaşam gibi farklı alanlarda yaşanan krizlere yanıt bulabilmek amacıyla sürdürülen küresel girişimler sonucu olarak dünyanın yeni bir düzene ihtiyacı olduğu ve bu dönüşümün öncekilerden farklı olarak “yeşil” olarak nitelendiği görülmüştür. Bir diğer ifadeyle, 18. yüzyılın ekonomik buhran döneminden bugüne kadar üretim ve tüketim ilişkilerinde yaşanan krizlere “yeni düzen” atfıyla çözümler aranmış ve 21. yüzyıl için bu düzen, ekonominin çevreye duyarlı hale getirilmesini ifade eden yeşil ekonomi düzenini doğurmuştur. Ekonomi, yeni yeşil düzenin başat bir bileşeni haline gelmiş ancak bununla beraber toplumsal, çevresel, siyasal alanlarda da mevcut çelişkilere çözümler gerektirmiştir. Adil geçiş böyle bir arka plana dayanarak adalet, çevre ve sürdürülebilirlik temaları etrafında iklim sorunları ve kamu sağlığı meselelerini küresel bir iş birliği içerisinde, uluslararası çeşitlilik esasına göre ele almakla ilgilidir. Dünya ekonomisini canlandırırken iklim sorunlarının ve kırılgan kesimlerin göz önünde tutulması, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomi modeline geçilmesi ve ekosistemlerin korunması yeni yeşil düzenin küresel amaçlarından (Erbay, 2023: 111).

Yeni yeşil düzenin sağlanması 2019 yılında yaşanan küresel pandemi kriziyle aciliyet kazansa da bu düzenin uluslararası arayışları 1972 Stockholm Konferansı'na kadar götürülebilir. Çevre ve ekonomik kalkınmayı aynı anda önceleyen ve bunu yaparken sürdürülebilirlik kavramından sıkça beslenen küresel girişimler kıtalar arasında bir ilişkinin gerekliliğini göstermektedir. Yeni bir düzen ihtiyacının ifadesi de olan küresel zirveler birbirinden farklı konuların altını çizse de temelde varılmak istenen sonuç, hali hazırda şemsiye bir kavram olan sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda küresel eşitsizliği azaltmak, çevresel riskleri değerlendirmek, barınma ve eğitim gibi konularda toplumsal iyileştirme sağlamak, sivil katılımı teşvik etmek, demokratik insan haklarını gözetmek ve hem bireysel yaşam hakkını hem de devletlerin egemenlik hakkını korumak gibi birbirini besleyen amaçlardır. Burada genel olarak ifade edilen bu tür amaçların birbirini beslediği söylenebilse de ekonomik kalkınma paradigması bu tür amaçlar arasında uyum sağlamayı zorlaştırmaktadır. Ekonominin yeşillenmesi veya demokratikleşmesi bağlamında meydana gelen zorluklar ve çelişkiler doğal olarak mevcut gidişatın adalet açısından da değerlendirilmesini ve ortaya çıkan sorunların incelenmesini gerektirmiştir. Ekonomik, toplumsal veya çevresel krizlerin birbirini tetiklediği hesaba katılınca politik yönden bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Küresel ölçekte ortak değerler etrafında buluşulmasının zorluğuna rağmen bu amaç etrafındaki çabalar veya çözüm arayışları süregelen bir durumdur. Dolayısıyla bu gidişatın içerisinde, gidişatın kendisine yönelik çabalarla devam eden bir süreç olarak yeni yeşil düzen detaylıca tartışılmalı ve talep aşamasında şekillendirilmelidir. Sonuçlarının doğrudan pratiğe yansımaları yeni yeşil düzenin geçmiş veya gelecek değil, şimdide ve geleceği belirleyen derin bir zamansallık içerdiğini göstermektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından gündeme getirilen yeni yeşil düzen, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini önlemeyi, 2008 yılındaki ekonomik krizini yeşil endüstriler yoluyla aşmayı ve istihdam yaratma koşulunda yeşil, yani çevreye duyarlı sanayileri güçlendirmeyi hedefleyen bir programı ima eder. Adil geçiş kavramı tam olarak bu hedeflere varan yolların ve çatışmaların merkezinde bulunur. Adil geçiş; akademik çalışmalara, sivil toplum kuruluşlarının raporlarına ve uluslararası/ulusal kurumların resmi bildirimlerine konu olmuştur. Mevcut haliyle daha çok resmi belge ve raporlar şeklinde çalışmalar bulunsada bu konuda teorik ve pratik düzeyde literatür çalışmaları da devam etmektedir. Türkiye’de 2025 yılının temmuz ayında kabul edilen iklim kanunu nedeniyle de konunun daha fazla gündemde yer tutacağı söylenebilir. Literatüre bakıldığında iklim değişikliğinin çalışma hayatına dair etkisi nedeniyle iş hukuku düzenlemeleri açısından (Yardımcıoğlu, 2024), istihdam politikaları açısından (Görmüş, 2024), işçilerin bu süreçteki konumu açısından (Çoban, 2025) veya adil geçiş sürecinin tasarımı yönünden (Portakal, Tamcı ve Acar, 2024) güncel çalışmalar bulunmaktadır. Farklı ülkelerdeki uygulamaları karşılaştırmaya olanak sağlayan yerli ve yabancı vaka çalışmalarının literatüre katkısı pratik açıdan öneminin ve sıklıkla çalışmaya başlandığının işaretleridir (Elliot & Setyowati, 2020; Uncu, 2023; Akyel, 2023; Çeşmeci Cengiz, 2025; Olofsson, 2025). Bunun yanında gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde kavramsal yönden gelişimine katkı sağlayan çalışmalar bulunmaktadır (Berthe & Turquet, 2013; Stevis & Felli, 2015; Jasanoff, 2017; Heffron & McCauley, 2018; Harrahil & Douglas, 2019; Wang & Lo, 2021; Stark vd., 2023). Akademik çalışmaların yakın zamanda daha fazla artması, hükümetler veya ulus üstü kuruluşlar tarafından ulusal ve uluslararası belgelerin yayınlanması ve ayrıca özellikle işçi sendikaları ve çevre örgütleri olmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bu konu üzerindeki çalışmaları kavrama yönelik ilginin giderek yayılacağına da müjdecisidir. Her bir çalışmanın bir önceki çalışmaların etkisini artıracak düşüncesiyle bu çalışma, kavramın literatürde boşluk görülen bir alanına işaret etmektedir. Stark, Gale & Murphy-Gregory (2023) tarafından yapılan adil geçişe yönelik sistematik bir literatür değerlendirmesine göre literatür çalışmalarında sosyal diyalog boyutu yeteri kadar ele alınmamıştır. Sosyal diyalog boyutu konu açısından önemli olsa da katılımcı yönetim vurgusu yeteri kadar dile getirilememiştir. Bu nedenle çalışma adil geçiş sürecinde sosyal diyalogu ele almayı ve literatürdeki bu eksikliğe katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Sürecin toplumsal ve politik sorunlarına yer verilirken sosyal diyalog vurgusu yapılmakta ve literatüre dayanarak bir değerlendirme yapılmaktadır. Sosyal diyalog mekanizmasının işletilmesi sadece istihdam amaçlı değil, diğer toplumsal dinamikleri de içine almaktadır. Adalet teorileri adil geçiş sürecinde toplum ve siyaset etkileşiminden doğan dinamikleri ortaya koyarak sosyal diyalog boyutunun kapsamlı ele alınmasına hizmet etmektedir. Ayrıca Wang & Lo (2021: 8)’nin işaret ettiği gibi taraflar arasındaki güç ilişkilerin eleştirel değerlendirmesinin literatürde eksik olması sebebiyle bu tür boşluğa yönelir ve adil geçiş sürecinde güç dengelerinin daha fazla çalışılmasına katkı sağlar. Çevresel, ekonomik, teknolojik, siyasi ve toplumsal yönleri içinde barındıran adil geçişe yönelik küresel ve ulusal

düzeydeki gereklilik nedeniyle bu çalışma sınırlı ancak spesifik bir bağlama dayalı olarak tasarlanmıştır.

Çalışmada öncelikle adil geçiş kavramının tanımı, kavramsal dinamikleri ve tarihi üzerinde durulmuştur. Daha sonra adalet teorileri ekseninde adil geçişin yeri teorik olarak belirlenmiş ve çalışmanın dayanak noktası açıklanmıştır. Bu teoriler ekseninde toplumsal koruma ve yasal, politik sorunlar altında kısa değerlendirmeler yapılmıştır. Son olarak çalışmanın amacı doğrultusunda sosyal diyalog boyutu detaylıca incelenmiştir. Eleştirel yaklaşımları da kapsayan bu çalışma, literatür temelli kavramsal bir incelemedir. Literatür seçiminde yerli ve yabancı veri tabanları kullanılmış, kavramın teorik ve pratik içeriğini yasal mevzuatlar ve teknik yaklaşımlarla sınırlamayan çalışmalara ağırlık verilmiştir. Böylece adil geçişin toplumsal ve siyasi bir süreç olarak farklı boyutları ortaya çıkarılmıştır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme ve önerilere yer verilmektedir. Adil geçiş süreci için yapılan bütün çalışmalarda çeşitli öneriler sunulsa da bu çalışmada bütüncül bir dönüşüme yönelik sosyokrazi kavramının incelenmesine ışık tutulmuştur.

1. Adil Geçiş: Kavramsal Boyut ve Tanımı

Adil geçiş kavramını gündeme taşıyan yeni yeşil düzen arayışlarında geçiş aşamalarından biri ekonomiye dayanmaktadır. Yeşil ekonomi olarak adlandırılan bu aşama, adil geçişin altyapısını oluşturmaktadır. İklim değişikliğiyle başa çıkma sürecinde ekonomik istikrarı sağlama hedefi taşıyan ve adil geçiş için temel kavram olan yeşil ekonominin tanımı konusunda tam bir uzlaşının olmadığı belirtilmektedir. Özellikle UNEP, OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin öncülüğünde ekonomi ve çevre konusunda işlevsel bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Bu doğrultuda yeşil ekonomi için en basit haliyle “emisyon salınımlarını ve kirliliği azaltırken enerji ve kaynak üretimini artırmayı hedefleyen faaliyetlerin ekosistemlerin faydasını gözeterek şekilde biyoçeşitliliği koruması” şeklinde bir tanım yapılabilir. Ekonomi ve çevreyle beraber toplumsal refah ve insan iyiliği konularının ele alınması yeşil ekonomiye geçiş sürecinde istihdam politikalarının da hesaba katıldığını göstermektedir (Görmüş, 2024: 36).

Çalışanların ve sermaye sahiplerinin doğrudan etkilendiği yeşil ekonomiye geçiş sürecini belirleyici bir kavram olarak adil geçiş kapsamlı tanımıyla; “*Sosyoekonomik sistemler ve özellikle enerji sektörü, çevresel açıdan daha erdemli ve adil bir şekilde üretim ve tüketim yöntemlerine doğru değişirken hiç kimsenin -çalışan veya çalışmayan- bu süreçte olumsuzluğa maruz kalmamasıdır.*” (Berthe & Turquet, 2023: 615). İnsanlık tarihindeki bütün diğer önemli geçiş sürecinde olduğu gibi yeni olanın gelmekte olduğu ama eskinin tam olarak ortadan kalkmadığı dönüşüm sürecini tanımlamak daha çok gelecek vizyonunu şekillendirirken yaşanmakta olanı yakalamada eksik kalabilmektedir. Adil geçiş terminolojisinin kullanımı son on yıllarda giderek artsa da kavramın tanımlaması yapılmamış, benzer şekillerde kullanılmıştır. Bu nedenle Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) herkes için çevresel olarak sürdürülebilir ekonomiler ve toplumlara yönelik adil geçiş kılavuzu bu konuda önemli bir kriter sunmaktadır (ILO, 2021). ILO tarafından yapılan açıklamaya göre adil geçiş süreci gelecek zaman diliminde kimseyi geride bırakmama süreci ve nihayetinde yeşil ekonomide yeni toplumsal ve istihdam olanaklarının insana yakışır şekilde kapsayıcı olması ve küresel olarak yoksulluğun ortadan kaldırılması sonucu olmak üzere iki boyutu vardır. Adil geçiş kavramının çekirdeğinde diğer

yorumlamaları etkileyen iki unsur daha bulunur. Bunlardan biri; sürecin refaha indirgenmemesi ve kamusal sorumluluğu kapsamıyken bir diğeri de karbonsuzlaşmanın planlı bir geçiş olması ile iş ve yaşam alanlarında bütüncül yaklaşımlar gerektirmesidir (ILO, 2021: 10-12). Kavramı bütüncül yaklaşımla ele alan Heffron & McCauley (2018: 75)’e göre adil geçiş “adaleti” farklı kavramsallaştırmaları nedeniyle birbirinden ayrılan iklim, enerji ve çevre adaleti kavramlarının² hepsini kapsar. Bu kavramların adil geçiş altında birleştirilmesi, kapsamlı bir yaklaşıma ve enerji, iklim ve çevre bakımından adil topluluklar için bütüncül bir çerçeveye yol açar. Bütüncül bir çerçevenin faydası adil geçişin modern toplumlarda eşitsizliği azaltma amacıyla yatar. Kavramsal tanımların kapsamı ve içeriği değişkenlik göstermektedir. Örneğin, resmi konuşmalarda ve özellikle uluslararası düşük karbona geçiş jargonunda güncellik kazandığı haliyle adil geçiş sosyo-teknik yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Enerji ve politika dışındaki bu yaklaşım, daha çok geçişe yönelik teknik anlam üzerinde durmaktadır. “Sosyo-teknik geçişler” terimi, enerji gibi sistemlerdeki derin yapısal değişiklikleri ifade eder. “*Bu değişiklikler, sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik olarak teknoloji, politika, altyapı, bilimsel bilgi ve sosyal ve kültürel uygulamalarla bu alanların uzun vadeli ve karmaşık yeniden yapılandırılmasını içerir.*” (Newell & Mulvaney, 2013: 133). Bu tanımlamadan on yıl sonra yapılan bir diğer tanımlamada ise adil geçiş kavramının teknik olarak geçiş ek olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Politikaları Komitesi (United Nations Committee For Development Policy) tarafından daha geniş bir şekilde kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Geniş anlamıyla tanımlandığında adil geçiş düşük karbonlu ve çevresel olarak sürdürülebilir ekonomilere ve toplumlara geçiş sürecinde kimsenin geride kalmamasından doğan ancak çevre düzenlemelerinin kabul edilmesi sonucunda işlerini kaybeden işçilerin çıkarlarını savunmaya varan, zamanla etkilenen toplulukların ve diğer paydaşların daha geniş çıkarlarını, farklı adalet kavramlarını ve kapsayıcı ve katılımcı karar alma gibi unsurları da kapsayacak şekilde genişleyen bir kavrama dönüşmüştür (United Nations Committee For Development Policy, 2023). Bir diğer bütüncül açıdan bakıldığında yeşil adil dönüşüm, yeşil ekonomi çerçevesinde *yeşil kalkınma, yeşil adalet* ve *yeşil diplomasi* kavramları ekseninde daha büyük bir resme işaret eder. Genel bir ifadeyle yeşil kalkınma yenilenebilir enerjilere geçiş sürecinde kentsel ve kırsal yaşamdaki politika süreçlerini; yeşil adalet toplumsal adalet ve insan hakları düzenlemelerini; yeşil diplomasi ise bölgesel ve uluslararası etkenler dâhilinde resmi sözleşmelerin gerekliliğini ifade eder (Şencan, Akova ve Aktaş, 2021).

Dar anlamda adil geçiş, “*iklim değişikliğiyle mücadelede ve değişikliğe uyum sürecinde iş gücü piyasaları ile dezavantajlı gruplar öncelikli olmak üzere bütün toplumsal kesimlerin en yüksek faydasını sağlayan politikalar bütünü*” şeklinde yorumlanabilir (Temiz, 2025: 42). Enerji üretim sürecinin dönüşümüne koşut olarak ekonomik dönüşüm sürecini toplum, çevre ve ekonomi perspektifinde genişletmek mümkündür. Bu yönüyle adil geçiş, yeşil ekonomiye geçiş için ekonomik ve politik güç inşa eden, yerel odaklı bir dizi ilkenin, sürecin ve pratiğin

² İklim adaleti, insan hakları açısından iklim değişikliğinin sorumluk ve faydalarını paylaşmayı ve adalet, eşitlik ve doğruluk açısından iklim değişikliğine yönelik çözümlerin daha kapsamlı bir anlayışını sunar. Enerji adaleti enerji- yaşam döngüsünde insan haklarını esas almayı ifade eder. Enerji üretim ve tüketimindeki fayda ve zararlar mevcut sistemler içerisinde eşitsizdir. Bu nedenle düşük karbonlu bir geleceğe adil bir geçiş için ve tüm ülkelerin bu geçişten eşit şekilde yararlanabilmesi için “enerji, kalkınma ve karbon artışı” arasında adil bir denge kurulmasını gerektiğini savunur. Son olarak çevre adaleti de çevresel yasama ve politika süreçlerinde bütün yurttaşlara eşit davranmayı ve kalkınma süreçlerine eşit şekilde dâhil etmeyi ifade eder. Çevresel hasarlardan orantısız bir şekilde etkilenen savunmasız gruplar için mücadeleyi gerektirir (Heffron & McCauley, 2018: 74; Wang & Lo, 2021: 3-4).

birleştirildiği, kaynakları yok etmeye dayalı ekonomi yerine yenilenebilir ekonomiye geçiş vizyonudur (Climate Justice Alliance, 2025). Yerel odaklılık adil geçişin temel amacına ulaşmasını sağlayan ulusal veya bölgesel gereklilikleri barındıran nihai bir sonuca işaret eder. Örneğin Avrupa Komisyonu Adil Geçiş Platformu, Avrupa Birliği üyesi ülkelere ve bölgeye Adil Geçiş mekanizması yoluyla yardımcı olduğu kilit bir araçtır. Bu araç yoluyla tarafların adil geçiş desteklemesi için gerekli olan bilgi ve rehberliğe erişmesi, taraflar arasında bilgi paylaşımı, düzenleme ve fon sağlama gereklilikleri ve Avrupa Yeşil Düzeninin benimsenmesi sağlanır (European Commission, 2025). Yerel odaklı yaklaşımlardan küresel hedeflere ulaşma yolunda adil geçiş kavramı çok disiplinli çalışmaların konusu olmuştur. Bu çok yönlülük olumlu görünse de kavramın farklı alanlarda ele alınması birbirinden farklı yorumlamalara sebebiyet vermekte ve birçok belirsiz tanımlamalara yol açmaktadır. Adil geçiş; iş gücü odaklı bir kavram, adalet için bütünsel bir çerçeve, sosyo-teknik bir geçiş teorisi, yönetim stratejisi ve kamuoyu algısı olarak farklı başlıklar altında literatürde ele alınmış ve tanımlamalar bu temalar altında detaylandırılmıştır (Wang & Lo, 2021). Temel unsurları arasında dayanıklılık ve uyum kapasitesinin artırılması, yenilenebilir enerji sektörlerine kamu yatırımı ve iklim adaleti, çevre ve işçi hareketleri arasındaki ittifaklar yer almaktadır (Newell & Mulvaney, 2013: 135). Adil geçiş kavramı taşıdığı gelecek vizyonu ve pozitif mesajlarıyla popüler bir kavram olma yolunda ilerlemektedir. Ancak bir başka yorumlamaya göre “geçiş” terimi piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçiş döneminin başarısızlıklarını çağrıştırmakta ve taraflar açısından yeteri kadar ciddiye alınmamaktadır (Horvat, 2025: 32). Tartışmalı ve yaygın diğer kavramlarda olduğu gibi küresel olarak üzerinde uzlaşılan bir tanımlama yoktur ancak kapsayıcı bazı ilke ve amaçlardan bahsedilebilir. Böylece ortak bir tanımlama bulunmasa da küresel amaçlar etrafında bir anlam oluşturma çabası desteklenir.

2. Adil Geçişin Temel İlkeleri ve Amaçları

Adil Geçiş İttifakı (Just Transition Alliance) adil geçiş yöneten ve ilke ve amaçları belirleyen öncü bir bileşen olarak temel önermeleri açıklamaya yardımcıdır. İttifak somut girişimlere dayanmakta ve çevresel adalet ve işçi örgütlerinin bir koalisyonundan meydana gelmektedir. Koalisyonun var oluş sebebi ilkeler, süreçler ve pratikler bağlamındaki adil geçiş için sağlıklı iş yerleri ve topluluklar meydana getirmektir. Dolayısıyla diğer uluslararası kuruluşların ilkeleriyle benzerlik taşımaktadır. Adil Geçiş İttifakı’nın altı temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar kısaca şu şekilde belirtilebilir: Herkes için temiz hava, su, toprak ve gıda hakkı; istikrarlı ekonomi ve güvenli ve temiz bir çevre uyumu; yerel, bölgesel, ulusal ve küresel işbirliğine dayalı çözümler; adil geçiş sürecinden en çok etkilenenlere öncelik; mevcut veya gelecekteki mağdurlara bedel ödetmeme; işçi veya topluluk üyelerinin kurumları sorgulama hakkı ve hesap verilebilirlik (Just Transition Alliance, 2025).

İklim Adaleti İttifakı (Climate Justice Alliance) açısından ise adil geçişin temel ilkeleri; daha iyi bir yaşama yönelmek, insanın potansiyel gelişimini besleyerek anlamlı bir iş hayatı yaratmak, insanların kendi yaşamlarını etkileyen kararlara katılımını sağlayarak kendi kaderlerini tayin etme hakkını savunmak, kaynakları ve gücü eşit şekilde dağıtmak, yenilenebilir, ekolojik ekonomiler gerektirmek, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası dayanışmayı somutlaştırmak, yerel küçük ölçekten başlayarak bugün ihtiyacımız olanı inşa etmektir (Climate Justice Alliance, 2025). Adil geçişin kilit ilkesi modern toplumların iki uzlaşmaz unsurunu, yani ekonomik kalkınma ve çevre korumayı uzlaştırmaktır. Bunun

gerçekleşmesi küresel ekonomik büyüme modellerini düşük karbonlu ekonomilere doğru yönettiren sürdürülebilir yaşam biçimlerini ve iklime değişikliğine karşı dirençli kalkınmayı desteklemek ve iş gücünün de adil geçişini teşvik etmektir. Büyük oranda sosyal diyalog mekanizmasını içinde barındıran adil geçiş, katılımcı mekanizmaları temsilde ve çalışan dâhilinde değerlendirmelidir. Karar süreçlerinde, sonuçlarında ve aidiyet hissinin geliştirilmesi önemlidir. Bunun için katılım araçlarının sağlanması ve sonuçlar açısından tam bir özne olmaları önemlidir. Düzenli bir istihdam ve uzun dönemli planlama bir başka ilke olarak istihdamın herkes için ulaşılabilir olması ve adalet, güvenlik ve refahın sağlanması açısından önemlidir (Kenfack, 2018: 28-31).

Belirtilen temel ilkeler konusunda adil geçişin temel amaçları çıkış nedeni olan ilkelerin sonuçlarına doğrudan bağlıdır. Ancak temel olarak istihdam ve çalışma konularına vurgu yaparak sendikaları harekete geçirir. Öncelikle geçiş sürecindeki kırılgan sanayilerde iş alanlarını korumak için uygun önlemler almak amaçlanır. İş kayıplarının sadece karbon yoğun faaliyetlerin diğer ülkelere aktarılması anlamına gelme riski olduğu durumlarda veya kuruluşların düşük karbon geçişine hazırlanmak için yeterli adımları atmadığı durumlarda bu önlemlerin alınması gereklidir. İş kayıplarının kaçınılmaz olduğu durumlarda, ekonominin karbonsuzlaştırılması sonucunda zarar görecektir kişiler ve sektörler için tazminat ve yeni istihdam fırsatları için yeniden eğitim yoluyla yeterli destek sağlanması gerekecektir. Bu, düşük karbon sektörlerinde yaratılan yeni işlerin “insana yakışır” işler olmasını da sağlayacaktır (Bird & Lawton, 2009; akt. Newell & Mulvaney, 2013: 134). Sendikal talepler açısından ise süreçten etkilenen işçilere gerekli yardımların sağlanması, işçilerin süreçlere dair bilgi edinme hakkının korunması, karar süreçlerine sendikal katılımın sağlanması, yeni endüstriler için destek altyapısının oluşturulması, işçilerin yeni iş alanları konusunda beceri edinmeleri ve eğitilmeleri, istihdam garantisinin sunulması, dezavantajlı grupların desteklenmesi ve gelir güvencesi, sosyal güvenlik gibi imkânların yaratılması şeklinde ifade edilen amaçlar taşımaktadır (Güler ve Demirkaya, 2024: 11).

Ekonomik faaliyetlerin daha düşük karbon salınımlarına ve karbon salınımlarında net sıfıra yönelmesi amacına yönelik ilkeler diğer amaçları doğurmaktadır. Toplumsal ve çevresel adalet unsurları da bu sürece dâhil olmaktadır. Toplumsal amaca yönelik adil geçiş, Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafından “*daha sürdürülebilir bir topluma ve yeşil ekonomiye geçişte herkes için insana yakışır meslekleri ve yaşam biçimlerini yaşatmak*” şeklinde hem kavramın içeriğini hem de amacını belirtir şekilde açıklanmaktadır. Yerel, ulusal veya küresel düzeyde çevresel veya iklim adaletini mevcut iklim rejimine entegre etmek için adil geçiş en iyi yaklaşım olarak görülmektedir (Kenfack, 2018: 36).

İlke ve amaçlarla kavramsal boyutu genişleyen adil geçiş; karbonsuzlaşmayı aktif bir şekilde teşvik etmek, bu sektörlerde daha fazla kayıptan kaçınmak, etkilenen bölgeleri desteklemek, küçülme veya kapanma nedeniyle mağdur olan işçileri, ailelerini ve daha geniş toplulukları desteklemek, çevreyi temizlemek ve ilgili maliyetlerin özelden kamuya aktarılmasını garanti etmek, mevcut ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri ele almak ve kapsayıcı ve şeffaf planlama süreçlerini sağlamak gibi farklı maddelerden de beslenir (Atteridge & Strambo, 2020: 4).

İklim değişikliğinin sonuçlarının bir risk olarak ele alınmak yerine aşırı sıcak hava dalgaları, önüne geçilmeyen seller veya sonu gelmez orman yangıları gibi örneklerle somut olarak deneyimlendiği günümüzde, bu tür zorluklarla mücadele etmek için bir aciliyet bulunmaktadır. Mevcut ilkeler bu doğrultuda geçiş sürenin imkânını sergilemektedir. Pratik açıdan ele alındığında adil geçiş için küresel bir yaklaşım olamayacağı ve yerele özgü nitelikler ekseninde değişebileceği belirtilmektedir. Öte yandan adil geçiş için küresel bir tanıma ihtiyaç duyulduğu ve insan merkezci olması gerektiği de belirtilmektedir (ILO, 2021). Bu yöndeki tartışmalara net bir cevap verilememiştir. Ancak kavramın çıkış noktası ve önemli dönemleri bu tür arayışlar için dayanak sunar.

3. Tarihsel Seyrinden Dönüm Noktalarına Adil Geçiş

Adil geçiş kavramının gündeme yansımaları son on yılda görülse de filizlenmeye başlaması 1970’li yıllara dayanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri işçi sendikalarının çevresel düzenlemeler sonucu, birçok çalışanın mesleğinin risk altına girmesi nedeniyle işçiler için destek savunusu kavramın emek eksenindeki temelidir (Atteridge & Strambo, 2020: 5). Amerika ve dışında diğer uluslararası işçi sendikalarının kömür ve petrole dayalı faaliyetlerin kapatılması sürecinde işçilerin diyalog içinde yer alması talebi hem emek hem de ekolojik açıdan kavramın kapsamını genişletmiştir. Yeni ekonomiye geçişin maliyetlerinin işçilerin üzerine yıkılmaması talebi hareketin yeni düzenlemelere yanıt olarak meslek koruması talebini içermektedir (Berthe & Turquet, 2023: 1). 1970’lerdeki petrol krizleri kavramın meydana gelmesini tetiklemiş ve bu yıllardan sonra 80’ler ve 1990’larda da devam eden petrole dayalı ekonomilerden uzaklaşıp çevre ve enerji verimliliği amaçlarına yönelik politika ve mevzuat değişiklikleri süregelmıştır. Eş zamanlı olarak çevre hareketlerinde meydana gelen toplumsal hareketler ile kömür, petrol ve nükleer santrallerindeki kapanmalar nedeniyle işsizliğin artması hem mesleki hem de çevre koruma anlamında bu hareketleri adil geçiş kavramında buluşturmuştur (Artantaş, 2025: 30). Enerji geçiş sürecinin bir ürünü olarak doğan adil geçiş, insan hakları, çevre hakları ve çalışma hakkı gibi birçok yönden sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla paralel bir seyir içindedir. Sendikal bir kavram olması nedeniyle kavramın öncüsü olarak ABD Petrol, Kimya ve Atom İşçileri Sendikası (OCAW) lideri Tomy Mazzochi anılmaktadır. 1990’lı yıllarda çevre koruma önemlerinin iş kayıplarına neden olacağı kaygısıyla işçilere mali yardım ve mesleki eğitim verilmesi talep edilir. Söz konusu sendika önderliğinde 1997 yılında Adil Geçiş İttifakı kurulur (Çoban, 2021: 153).

Aynı dönemler Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu gibi diğer sendikalar da sürece dâhil olur ve 1990’lar ile 2000’lerin başı arasında Kuzey Amerika’da ağırlık kazanan adil geçiş, Uluslararası Serbest Sendikalar Konfederasyonu’nun (International Confederation of Free Trade Unions, ICFTU) girişimiyle ilk olarak Kyoto’da 1997 yılında düzenlenen COP3’te resmi olarak söz edilir. Aradan geçen süre içerisinde diğer İklim Sözleşmesi Taraflar konferanslarında adil geçiş kavramının uluslararası alanda tanındığı görülmektedir. Yine ilk girişimlerden 2010 yılında Cancun’daki 16. İklim Sözleşmesine Taraf Ülkeler Konferansında söz konusu olur. Sendikaların bu başarısına rağmen, kavramın politikalara dönüştürülmesi açısından büyük bir kazanım elde edilmemiştir. Ancak 2012 yılında Rio Deklarasyonu sonucunda “değişen iş gücü ve piyasa koşullarına çalışanların uyum sağlamasına yardımcı olmak” vurgusuyla adil geçişe ışık tutulmuştur. 2015 tarihinde Paris’te düzenlenen BM İklim Değişikliği Taraflar Konferansı (COP21) adil geçiş iklim yasası için zorunluluk haline getirmiştir. Paris İklim Sözleşmesiyle

gerekli önemi kazanan kavram, bu tarihlerden sonra adil geçiş fonlarının oluşturulmasıyla da yasal bir düzenlemeye kavuşmuştur. Adil geçiş bu metinde “Ulusal düzeyde belirlenen kalkınma öncelikleri doğrultusunda, iş gücünün adil bir şekilde geçişinin ve insana yakışır işlerin ve kaliteli işlerin yaratılmasının zorunlulukları dikkate alınarak...” şeklinde yer almıştır. Bağlayıcı olmasa da iklim konularıyla istihdamı vurgulaması bakımından önemli görülmüştür. 2019’da gerçekleşen COP24’te ise 50’den fazla devlet tarafından Silesia Dayanışma ve Adil Geçiş Beyannamesi imzalanır. Devamında COP25 zirvesinde İşçiler için İklim Eylemi Girişimi ve 2021’de COP26’da “net sıfır emisyonu geçişte yeşil büyüme, insana yakışır iş ve ekonomik refah” söylemiyle Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika çapında 15 hükümet Adil Geçiş Bildirgesi’ne imza atmıştır. Altı çizilmesi gereken önemli bir konu, adil geçişin uluslararası alanda burada bahsedilenlerle sınırlı kalmayıp çok sayıda bölgesel veya yerel örgütler çapında benimsenmiş olmasıdır. Sendikalar, sivil toplum örgütleri, hükümetler ve işverenlerin nezdinde önemli gelişim göstermiştir (Stavis & Felli, 2015: 5; Çoban, 2021:153; Uncu, 2023: 19; Güler ve Demirkaya, 2024:12; Artantaş, 2025: 32). Farklı ülkelerdeki sendikaların dâhil olmasıyla küresel bir talep haline gelen adil geçiş hem resmi zirveler hem de toplumsal talepler arasında küresel bir kavram olarak yayılmıştır. 2016 yılında Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu, düşük karbonlu bir dünyada adil geçişe yönelik sosyal diyalog içerisinde çalışanların katılımını sağlamayı amaçlayan Adil Geçiş Merkezi’ni kurmuştur. Adil Geçiş Merkezi, geçiş planının daha iyi ve insana yakışır³ meslekler sağlamasını, toplumsal koruma ve eğitim olanakları sunmasını, küresel ısınma ve iklim değişikliği politikalarından etkilenen çalışanları için daha fazla iş güvenliği üzerinde durulması gibi taleplerde bulunur. Böylece adil geçiş, toplumsal haklar kadar ekonomik ve politik yönden de özgül bir içerik kazanır (Berthe & Turquet, 2023).

Kavramın doğduğu 1970’ler döneminde sendikalar, aktivistler ve diğer ilişkili gruplar tarafından kullanılması bütüncül ama aynı zamanda esnek bir yaklaşım nitelik sergilemesine yol açmıştır. Adil geçiş talepleri 1990’larda sendikal bağlamdan çıkıp çevre adaleti gibi diğer hareketlerde de ilişkilenemeye başlayınca kavram giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak akademik anlamda tartışmalar ve bilimsel çalışmalar 2000’li yıllardan sonra meydana gelmiştir (Wang & Lo, 2021: 2). Buna neden olarak uluslararası çevre konferanslarının ve çevresel sözleşmelerin hukuki, politik, ekonomik ve toplumsal açıdan geniş etkiler yaratması gösterilebilir. Ancak küresel ilişkiler ve etkiler nedeniyle resmi deklarasyon veya sendikal mücadeleler ekseninde ele alınmasına rağmen, stratejilerin ortaklığından bahsedilemez. Burada daha geniş bir politik ekonomi ekseninde siyasal tercihlerin etkisi söz konusudur (Stavis & Felli, 2015: 138). Uzun bir süreç içerisinde hem çok taraflı örgütlerde iklim değişikliği konusunun olgunlaşması hem de mesleki öncelikler nedeniyle sendikal girişimler dönüm noktalarını meydana getirmiş ve adil geçişin benimsenmesinde rol oynamışlardır (Nieto, 2025: 7). 2020 yılı Ocak ayında Avrupa Komisyonu’nun ilk defa Adil Geçiş Fonu kurulmasına yönelik resmi politikalar sunmuş ve Covid pandemi döneminde AB, geçiş sürecinden en fazla etkilenecek bölgeleri Adil Geçiş Mekanizmasına dâhil etmiştir (Portakal vd., 2024: 163).

³ İnsana yakışır meslekler veya insan onuruna yakışır işler “iş gücüne katılan bütün herkesin eşit, özgür, güvenli ve insan onurunu zedelemeyecek şekilde tasarlanmış” koşullarda çalışma güvencesini ifade eder. Emek ve ekoloji hareketleri arasındaki ilişkide ILO ve ITUC tarafından sıkça vurgulanır (Portakal vd., 2024: 164).

4. Adil Geçiş ve Adaletin Üç Boyutu

Küresel iklim değişikliğini kontrol etme ve uluslararası eşgüdüm sağlama konusunda adil geçiş önermesinin gerekliliğini doğuran ve adaleti sorunsal haline getiren politik-ekonomik bazı nedenler neo-liberal küreselleşmeye bağlı olarak açıklanabilir. Neo-liberal politikaların yarattığı sorunlar iklim değişikliğini pekiştirirken aynı zamanda çözümünde bu politikalar çerçevesinde sağlanmasının zorluğunu göstermektedir. İklim değişikliği mücadelesi herkesin iyiliği adına herkes için atılan uzlaşılabilir bir adım olarak yansıtılır. Ancak iklim politikaları her ne kadar katılımcı yönetim süreçleriyle yönetilmeye çalışılsa da toplumsal ve ekolojik düzende esaslı bir değişiklik yapmadan, elitlerin, sermaye sahiplerinin söz hakkına sahip olduğu ve böylece onların hareketiyle hegemonik bir düzen inşasına neden olur. Teknokratik süreçlerle ve söylemsel düzeyde etkili olan sürdürülebilirlik, herkesin ortak çıkarı ve gezegenin geleceği gibi kavramlar iklim politikalarını siyasetin dışına iterken sınıfsal ve toplumsal açıdan adaletle ilgili çelişkiler yaratmaktadır (Swyngedouw, 2011: 78-79). Örneğin kapitalist üretim, tüketim ve servet yaratım biçiminde en zenginlerin küresel sera gazı emisyonuna katkısı daha fazladır ve dünyanın en zenginleri iklim değişikliğini daha fazla etkilerken, diğer yandan yoksul kesimin payı daha düşük olmasına rağmen olumsuz etkilere daha fazla maruz kalırlar. Dolayısıyla iklim adaleti ve toplumsal adalet arasında yakın bir bağlantı olduğu görülür.

Adil geçişin temel önermesi, daha önce bahsedildiği gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı yeşil ekonomiye geçiş ve bu geçiş sırasında kimseyi geride bırakmamaktır. Hem eşitsizliği gidermek hem de ekonomik istikrarı sağlamak ve aynı anda sosyal, ekonomik ve siyasi adaletin sağlanması kulağa hoş gelmesine rağmen kaçınılmaz olarak çelişki ve sorunları da taşıyan girift bir alanı yansıtmaktadır. “Daha iyi bir dünya” arayışının bir fırsatı olarak da görülen adil geçiş süreci enerji, gıda, tarım gibi üretim ve tüketim sistemlerindeki değişimlerle sınırlı kalmayıp toplumsal ve siyasal değerlerde de köklü bir değişime işaret etmektedir. Bu dönüşümün özünde sağlıklı ekosistem, ulaşılabilir sağlık bakımı, kamusal hizmetler, eğitim ve kültür hizmetleri gibi adil ve insani bir ekonomik sistemin nitelikleri sayılabilecek unsurlar bulunur (Horvat, 2022). Adalet disiplinin alanları da benzer çizgide geçişin nedenleri (çevresel ve iklim adaleti), süreçleri ve etkileri (dağıtıcı, prosedürel ve tanınma) ve geçişin belirli türüne bağlı adalet (enerji adaleti) konularına yönelerek adalet teorisi içerisinde adil geçişin amaçlarıyla aynı zeminde buluşur.

4. 1. Dağıtıcı adalet; Dağıtıcı adalet, çevresel kararların faydaları ve maliyetlerinin (zararlarının) tüm gruplar arasında eşit olarak paylaşılmasını sağlamak olarak tanımlanır. Sürdürülebilirlik hedefleri ve dağıtım adaleti tehlikeye atıldığında adil geçişin sağlanması mümkün olmaz. Adil geçişin dağıtım adaletini sağlamasının bir başka yolu da geçişin faydalarının, maliyetin (örneğin iş kaybı) en yoğun hissedildiği bölgelere ve topluluklara yoğunlaşmasını sağlamaktır (Stark vd, 2023: 1286). Dağıtıcı adalet ilkesindeki aksaklıklar yoksul veya dezavantajlı toplulukların zararlı tesislerin yakınlarına yerleştirilmesi veya park veya rekreasyon tesislerine erişim olanaklarından orantısız bir şekilde etkilenmesine kadar farklı alanlara yansır. Adil geçiş yenilenebilir enerji geliştirme yoluyla dağıtıcı adaleti yeniden şekillendirebilir. İklim değişikliğinin zararlı etkilerine en fazla maruz kalanlar öncelikli olmak üzere dağıtıcı adaleti toplumsal koruma ve kamusal algı yoluyla sağlayabilir. Adil geçiş ekseninde toplumsal koruma, iklim değişikliği ve politikaları bağlamını da kapsayan, insanların yaşamları boyunca giderek artan tehlikelere karşı bir teminat sunulmasıdır. Herkes için yeterli

ve kapsamlı bir toplumsal koruma olmadan iklim değişikliğini azaltma ve değişikliğe uyum çabaları bazı insanları geride bırakabilir. Bu da karşılık olarak çevresel olarak sürdürülebilir ekonomi ve toplumlara geçiş için gerekli kamu desteğinin sağlanmasını sarsabilir. Toplumsal koruma insanları olumsuz etkilerden korumanın da ötesinde, insanların iş dünyasının yeni gereklilikleriyle karşılaşmasına olanak tanır ve böylece dirençlilik oluşturur. Daha fazla insanın hem sürece katkı sunması hem de süreçten faydalanması sürdürülebilir ekonomi ve toplumsal değişime geçişi kolaylaştırır (ILO, 2023). Fosil endüstrisinin bozulması ve kapanmasından kaynaklanan dağıtım adaletsizliklerini gidermek için sunulan desteklerin, etkilenen tüm taraflara eşit olarak dağıtılması gerektiği savunulmaktadır. Yerinden edilmiş işçilerin yeniden istihdamı, adil geçiş savunucuları için önemli bir odak noktasıdır ve dağıtım adaleti kavramıyla yakından uyumludur. Karbonsuzlaşmanın, birçok yeni iş yaratma olasılığıyla istihdam üzerinde hem olumlu hem de olumsuz bir etkisi olacağı düşünüldüğünde toplumsal koruma adil geçiş için dağıtıcı adaleti hesaba katması gerektiğini göstermektedir.

Politik-ekonomik yönden adil geçiş süreci, enerji kaynaklarını ve ekonomiyi karbonsuzlaştırmanın toplumsal maliyeti ekseninde “kim kazanıyor”, “kim kaybediyor” , “nasıl” ve neden” gibi sorular barındırmaktadır. Bu nedenle uygun önlemleri yerine getirmek için politikaları şekillendirecek stratejiler geliştirmek gereklidir. Bir diğer anlatımla kömürden çıkış diğer sosyo-ekonomik amaçlarla sıkı bir uyum içinde olacak şekilde yürütülmelidir. Ekonomik ve sosyal geçimle ilgili gerekli güvenceler olmadan kömüre bağımlı topluluklardan geçiş için destek almak mümkün değildir. Kaynak çıkarmaya dayalı sektörlerde ev sahipliği yapan toplumlarda kültürel bağımlılık geçiş kapsamını sektöre uğratabilir ki burada kamusal algının da iyileştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Hükümetlerin iklim değişikliğiyle mücadele etmek için yasama yoluna gidebilmesi güçlü bir kamusal desteğe bağlıdır. Geçiş sürecinden olumsuz etkilenecek toplulukların korunması adil geçiş politikalarının temelini oluşturur. Kamusal destek ve toplumsal koruma birbirini etkileyen karşılıklı bir süreç içerisinde politik düzenlemelere doğrudan bağımlıdır (Harrahill & Douglas, 2019: 3). Adil geçişi kamusal algı olarak kavramsallaştıran Wang & Lo (2021), kamusal algı konusunda çalışılmasının yenilenebilir enerji projeleri ve politikalarının sorunsuz bir şekilde yerine getirilmesi için önemli bir toplumsal destek ve meşruluk kazandırabileceğini belirtir. Türkiye’deki vaka çalışmaları üzerinden kamusal algının incelendiği Yatağan ve Çan kömürlü termik santrallerinin ele alındığı çalışma, bu durumu desteklemektedir. Akgül vd. (2024: 6) tarafından yayınlanan çalışmaya göre politik ve ekonomik ortamın etkisi süreci belirlemektedir. Adil geçişin ekonomik, sosyal ve politik bir yaklaşım olması nedeniyle yenilenebilir enerji geçiş sürecine dair politikaların uygulanmasının zor olduğu algısı, tarafların sürece dair kaygılarını göstermektedir. Bunun yanında kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların, üniversite veya sivil toplum kuruluşları gibi diğer paydaşların sürece dair algısı etkili bir politik yapılanmanın eksikliği nedeniyle kendi alanlarında dair belirsizlik taşımaktadır. Adil geçişin politik gündemde yer edinmesi bu tür belirsizliklerin çözümü için önemlidir.

4.2. Prosedürel Adalet: Prosedürel adalet, geçişten etkilenenlerin seslerinin duyulmasını, karar alma sürecine katılmalarını ve etki sahibi olmalarını garanti eder. Prosedürel adalet, tarafların seslerinin ve endişelerinin adil ve şeffaf bir şekilde dinlenmesini ve geçişin olumsuz etkilerini azaltmak için yeterli çözümlerin bulunmasını sağlar. Prosedürel adalet, elde edilen sonuçtan çok sürecin kapsayıcılığı ve adaleti ile ilgilenir. Prosedürel adaletin adil geçiş

sürecindeki işlevi işçilerin ve topluluk üyelerinin katılımını sağlamasıdır. Katılım yoluyla taraflar arasında güvenin yeniden tesis edilmesi, yönetim kanallarının etkinleştirilmesi ve çalışanların süreçte tam olarak karar sahibi olması amaçlanır. İşçileri ve toplulukları etkileyen kararlar şirketler tarafından alındığında bu durum iktidar ilişkileri bağlamında eleştirilere neden olabilmektedir (Stark vd., 2023: 1288). Hem adalet hem de politik sorunlar açısından değerlendirildiğinde adil geçişin etkin yürütülmesi, altyapının ve hukuki düzenlemelerin sürece uyumlu hale getirilmesiyle mümkündür. Çalışanların sağlığı ve iş güvenliği, çalışma koşulları iş hukukunun düzenlemesi çalışma yaşamı ve doğa arasında dengeyi gerektirir. Anayasal güvence altında olan sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı (madde 56), adil geçiş kapsamında çalışma mevzuatları ile ilişkilendirilerek yaşama geçirilmelidir. Bu doğrultuda Türkiye’deki mevcut yasal düzenlemeler İş Kanunu, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu gibi düzenlemelerle güvence sağlasa da bu kanunların işçi sınıflarının iklim değişikliğine uyum sürecinde yeterince korunmadığı veya etkin bir katılım sağlayamadığı ifade edilebilir. Bu süreçte adil geçiş sürecini meydana getiren ilke, öneri ve amaçların somut bir hakka dönüşmesi için çalışma yaşamına dair yasal düzenlemelerin korunması gerekmektedir (Güler ve Demirkaya, 2024: 32-33). Ancak bu konudaki boşluklar sınıfsal ve politik çatışmaların merkezi olarak yer almaktadır. Yasal araçlarla güçlendirilen hâkim sınıfların veya kurumların çıkarları yeni bir geçiş önermekten uzaktır ve mevcut durumu verili koşullar içerisinde düzenlemekten öteye gitmeyecektir. Bu anlamda geçiş sürecinin yönetilmesi tarafsızca değil, sadece belirli çıkarları öne çıkaran bir strateji olarak görülebilir (Harrahill & Douglas, 2019: 2). Sınıfsal sorunları bu açıdan detaylandıran Çoban (2025), Türkiye’deki adil geçiş sürecinin sınıfsal boyutuna işaret ederek işçiler veya çalışanlar açısından mevcut düzenlemelerin uyumsuzluğunu vurgulamaktadır. Adil geçişe değinen ulusal ve uluslararası resmi politika ve belgelerin inceleyen Çoban, emekçilerin sürece uyumlandırılması gereken pasif öznel olarak yer aldığını ifade etmektedir. İşçilerin bu süreçte dezavantajlı olmaları, adil geçiş için yeterli düzenleme yapılmaması nedeniyle işçiler sürecin “engeli” olarak yansımaktadır. İş gücünün uyumu üzerine yapılan vurgu, süreçte uyumsuz olanların ve etkin bir katılım sağlayamayanların işçiler olduğunu ifade etmektedir. Sorunun kaynağı üzerinde yeterince konuşulmadığı sürece ve yapısal bir değişim yapılmadığı sürece mevcut düzenlemeler sermaye ve işçiler arasındaki çelişkileri örten veya yeniden üreten düzenlemeler olarak görülmektedir. Dezavantajlı grupların süreçten avantajlı çıkması bireysel kazanımlara ve kişisel olarak kendilerini geliştirmelerine bağlandığı için adil geçiş süreci sınıfsal olarak işçi sınıfının tarihsel ideolojik yönlerini törpülemekte ve sınıf bilincini ortadan kaldırmaktadır. Bunun yanında karbon vergisi gibi iklim düzenlemelerine karşı koyan kesimlerin çevre veya iklim düzenlemesine karşı oldukları algısı da benzer şekilde politik-ekonomiye dayalı vergilendirme sorunlarını görünmez kılar. Bu duruma örnek olarak 2018 yılında Fransa’da başlayan Sarı Yelekliler Hareketi gösterilebilir (Çoban, 2025: 169).

4.3.Tanınma Adaleti: Tanınma adaleti, toplumdaki tüm grupların ihtiyaç ve endişelerinin tanınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle adil geçiş yaklaşımı, tarihsel olarak marjinalleştirilmiş grupların karar alma süreçlerine dâhil edilmesini sağlamalı ve adil bir enerji geçişini sağlamak için çeşitli paydaşların dâhil edilmesini gerektirmektedir. Yerli halk, göçmen işçiler ve kadınlar gibi grupların karar alma sürecinde genellikle en az temsil edilen gruplar oldukları için özellikle onların süreç içerisinde varlığı önemlidir. Tanınma adaletini

sağlayan bir adil geçiş yerel topluluklar için önemlidir. Çünkü bu topluluklar ve işçiler işlerini ve geçim kaynaklarını kaybettikleri için enerji geçişinden en çok etkilenenler olmasına rağmen zayıf bir şekilde temsil edilirler veya söz hakkına sahip değildirler (Stark vd., 2023: 1288). Tanınma adaletinin süreç içerisindeki tüm paydaşları yönetim kanallarına dâhil etmesi başarılı bir adil geçiş sürecinin önemli bir dinamiğidir. CAN (2023) kılavuzunda belirtildiği üzere yönetişimin; işçiler, sendikalar, geçiş projelerinden etkilenen topluluklar, yerli halklar, kadınlar, gençlik örgütleri, engelliler ve kayıt dışı çalışanların dâhil olduğu toplumsal kesimlerin açık ve şeffaf karar alma, finans sağlama ve danışmanlık hizmetleri gibi farklı aşamalardan eşit bir şekilde geçmesiyle yürütülmesi gerekmektedir. Pratikte ise katılımın sorunlu olduğu söylenebilir. Hükümetlerin resmi politikalarında toplumsal sorunlara yeteri kadar önem vermemesi sürdürülebilirliğin bütüncül vaatlerine uymamaktadır. Örneğin İsveç ormancılık endüstrisinde önemli bir iş gücü olan göçmen işçilerin İsveç hükümetinin ekonomik ve ekolojik olarak sürdürülebilir geçiş programında yer almaması, toplumsal olarak zayıf olan bu kesimlerin insana yakışır işlere ulaşma hakkını engellediğini göstermektedir. Ekonomik değerin öncelikli tutulması belirli toplumsal kesimlerin süreçte dışlanmasına ve halihazırdaki eşitsizliğin yeniden üretilmesine yol açmakta ve toplumsal ve politik açıdan yeni sorunlar doğurmaktadır (Olofsson, 2025: 7). Benzer şekilde Endonezya adil geçiş sürecini inceleyen Elliot & Setyowati (2020: 5) toplumsal adaleti sağlamada sadece politika yapmanın ve program belirlemenin yeterli olmadığını ve Endonezya’da bir dizi resmi program ve politika benimsenmesine rağmen düşük karbonlu ekonomiye geçişte mevcut eşitsizliklerin giderilmesi yerine, yeniden üretildiğini göstermektedir. İklim finansmanı, kapasite geliştirme veya mülkiyet gibi teknik sorunlarının ötesinde, sürecin yönetim stratejisinin belirlenmesi ve karar alma mekanizmasının geliştirilmesi toplumsal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğin gereğidir. Bu nedenle katılım ve yönetim mekanizmalarını güçlendirecek sosyal diyaloga ayrı bir önem atfetmek gerekir.

5. Adil Geçiş Süreci için Sosyal Diyalog

Sosyal diyalog küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde uygulanabilen, bununla birlikte ülkelerin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal geçmişlerine bağlı olarak şekillenip değişebilen bir kavram olarak ifade edilmektedir. Katılımcı paydaşlara göre ikili, üçlü veya çok taraflı bir yapıda yürütülmektedir. İşçi ve işveren kurumlar iki taraflılığı; işçi, işveren kurumlar, hükümet veya bağımsız uzmanlar üç taraflılığı ve bunlara diğer çıkar gruplarının da katılımıyla gelişen paydaş grupları da çok taraflılığı temsil eder. Çok taraflılık, katılımcı demokrasinin gelişmişlik düzeyine göre artmaktadır. Sosyal diyalog genel bir ifadeyle “*Hükümet, işveren, işçi ve temsilcileri arasında ekonomik ve sosyal politikaları ilgilendiren ortak konularda yürütülen her türlü müzakere, danışman ve bilgi paylaşımını kapsamaktadır.*” (Bedir vd., 2018: 8). Ekonomik ve sosyal yaşama dair sorunların çözümü için taraflar arasında diyalog kurulmasını sağlayan bu kavram, adil geçiş süreci için kilit bir önemdedir ve aynı zamanda tamamlayıcı bir unsurdur. Birbirinden bağımsız tarafların ortaklığına ve birbirlerini tanımalarına dayalı olarak sosyal diyalog, uzlaşmaya dönük bir yönelimi ifade eder.

Çalışan, işveren ve ekonomi ve toplumsal yaşamla ilgili diğer kurumlarla beraber sosyal diyalog iklimle ilgili konularda güçlü paydaş katılımını, eşit şartları ve karar alma süreçlerinde şeffaflığı gerektirmektedir. Etkililik ve kapsayıcılık sosyal diyalogun iki temel bileşenidir. Bu doğrultuda adil geçişin politika, uzlaşma inşası, toplumsal barış, gündem ve işlevsellik

etkilerinden bahsedilebilir. Ancak en önemli koşul olan, sosyal diyalogun politika yapım sürecinin tam bir parçası olarak kabul edilmesi adil geçişin tasarımı ve uygulaması için zaruridir (ILO, 2022). Sosyal diyalog dâhiline alınması ve görüşlerinin hesaba katılması gerekenler sadece çalışan veya işverenler gibi baskın gruplar değil; yerli halklar, kadınlar, engelliler veya göçmenler gibi toplumun dezavantajlı kesimlerini de içine alır. Adil geçişin tüm aşamalarında bütün toplumsal paydaşların konumu ve temsil edilmesi için hükümetlerin diğer grupları da göz önüne alması gerekir. Çalışanların veya çalışan temsilcilerinin sürece etki etmesi büyük sosyal ve siyasi çalkantılar olmadan kömür madeninden kolayca çıkışı sağlamaktadır. İşçiler ve sanayiciler eşit bir sese sahip olunca politik kararların meşruluğu sağlanmakta ve itirazlar en aza indirilmektedir. İşçilerin tazminatları için sendikaların aktif olması önemlidir ancak yeterli değildir. Sendikaların aktif olması kısa vadeli çözümler üretir ancak sosyal diyalog mekanizmasının yetersiz olması sendikalar aktif olsa da sürdürülebilir bir geçiş yaratamaz. Bir diğer ifadeyle işçiler, yerel halk ve diğer toplulukların sosyal diyalog mekanizmasına katılımı kömürden çıkış sürecine karşı güveni artırır. Sosyal diyalogun olmaması fosil yakıt taraftarlarının söylemlerini destekler, çevre hakları ile çalışan haklarının çeliştiği algısını doğurur (Harrahill & Douglas, 2019: 4). Sosyal diyalog, sadece kamusal yönetim biçimi değil, adil geçiş sürecinde “adaleti” sorun haline getiren dinamik bir kavramdır. Kamusal katılım ve müzakerenin teşvik edilmesi her zaman adaletli bir sonuç doğurmaz, hâkim sınıfların çıkarları doğrultusunda ve önceden belirlenmiş kararlarla katılımcılık desteklenir. Mevcut düzeni sürdürmeye yarayan bu tür bir yönetim algısı adil geçişi cazibesi yüksek bir kavram olmaktan öteye taşımaz. Adil geçiş sürecinde öncü bir bileşen olan Climate Action Network- CAN (İklim Eylem Ağı) sistemsel değişime dönük adil geçiş için, kavramın içeriğini dolduran adaletin yukarıda bahsedilen çeşitlerine işaret eder. Kısaca *Dağıtıcı adalet* fayda ve maliyetleri eşit şekilde dağıtmayı; *prosedürel adalet* geçiş aşamasında karar alma süreçlerinde kapsayıcı ve adil bir katılımı ifade eder. Sosyal diyalog aşamasında önemli olan prosedürel adalet, yeni enerji sistemlerini kolektif mülkiyetini ve işletilmesini konu edinerek sistemsel bir değişimi ve gelişmeyi ima eder. Böylece dağıtıcı adaletsizliklerin yeniden ortaya çıkmaması sağlanır. Bu anlamıyla adil geçiş, sadece geçişten olumsuz etkilenenlere telafi edici politikalar sunmaktan ziyade toplumsal ve kurumsal işleyişin kendisini yeniden düzenlemeye yardımcı olur. *Onarıcı adalet* ise bireylere, topluluklara ve çevreye tarihsel olarak verilen zararların düzeltilmesi ve onarılmasına değinirken insanları ve yeryüzünü birlikte ele alır. *Kuşaklararası adalet* yaklaşımında sürdürülebilir kalkınmanın gereği olarak gelecek nesillerin hesaba katılması ve gezegendeki bütün yaşamların korunması amaçlanır. Bu amaç, hâkim ekonomik modelde radikal bir değişiklik yoluyla elde edilebilir. Adil geçişin dönüşümsel amacı, sisteme eleştirel yaklaşımlarla alternatif yaklaşımları bir araya getirerek yerel kontrol, herkesin eşitliği ve uygulanabilir politikalar dâhilinde daha güçlü demokrasiler inşa etmeye yönelir. Toplumsal cinsiyet, ırkçılık ve sınıf ayrımlarını da fosil yakıtla enerjilerle beraber geride bırakmak adil geçişin önemli bir yönünü temsil eder (CAN, 2023). Diğerlerinden farklı olarak prosedürel adaletin sosyal diyalog açısından önemi, katılımcıların sadece masada bulunmasını değil, masada bulunanların söz haklarının eşit ve şeffaf bir şekilde temin edilmesidir. Kapsayıcılığa ve sürecin adaletine vurgu yaparak işçilerin ve topluluk üyelerinin katılımının gerekliliğini sürdürür.

5. 1. Sosyal Diyalog Uygulamaları

Sosyal diyalogun toplumsal bilinç kazandıran ve dönüşümün içselleştirilmesine olanak sağlayan bir hareket olarak ele alınması adil geçişin teorik düzeyle sınırlanmamasına yardımcı olur. Bu nedenle kurumsal yönetişimin ötesine geçerek toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimin lokomotifleri olarak sosyal diyalog pratikleri önemli katkı sağlar.

Adil geçişin ortak yönetime dayanan bir yönetişim stratejisi olduğuna dair yaklaşım sosyal diyalog için önemlidir. Geçiş aşamasını yönetişim süreci olarak kavramsallaştırmanın katkısı, kurumsal yapıların giderek büyüyen karmaşıklığına, siyasi süreçlere ve kamusal veya bireysel çıkarlar dâhilindeki toplumsal ilişkilere dikkat çekmesidir. Çok boyutlu, çok aktörlü, çok düzeyli ve çok aşamalı bir yönetim olarak geçiş sürdürülebilirliğe doğru bütüncül bir geçişi olanaklı hale getirir. Sosyo-politik unsurlar geçişin siyasetini belirlerken toplumsal olarak adaleti tesis etmeye yönelir. Güçlü bir hükümet desteği ve yerel inisiyatiflerle geniş ölçekli katılım, farklı koalisyonlar ve etkili yürütülen sosyal diyalog mekanizması “enerji demokrasisini” besler ve katılımcı demokrasiyi pekiştirir. Demokratik yönetişim bağlamında iklim için harekete geçmenin aciliyeti ve katılımcı adalet arasında kimseyi geride bırakmayan bir yol bulmak sürecin zorlukları arasındadır (Wang & Lo, 2021: 7). Bu tür bir zorluğa yönelik yanıt olarak ortak çözüm yaklaşımı bulunmaktadır. Süreci radikal bir değişime dayandıran bu yaklaşım, sosyo-ekolojik yaklaşımla birlikte bütüncül bir değişim paradigması sunar. Sosyal diyalogun adil geçiş açısından radikal bir yorumu, toplumdaki güç dengesiyle ilişkili olarak ekonominin demokratik planlamasını, teknolojinin üretimi ve gelişiminin toplumsallaşmasını ve geride kalan fosil yakıt tedarikçilerinin demokratik kontrolü ve kamusal mülkiyetine kadar giden köklü bir değişimi barındırır. Güç dengesinin değişimi diyalog, karşılıklı anlayış ve ortak çözümün öncelikli olduğu, uluslararası işçi sendikalarının uluslararası örgütlere ve resmi veya resmi olmayan müzakerelere katılabildiği ve bu tür bir kurumsal düzlemde işçiler başta olmak üzere tüm toplumsal kesimlerin seslerinin duyulduğu gerçek anlamıyla bir yeşil düzen görüşünü temsil eder (Stevis & Felli, 2015).

Uygulamaya geçirilen örneklerle bakıldığında sosyal diyalog açısından önde gelen ülkelerin iklim politikalarını da etkili yürütülen ülkeler olduğu görülmektedir. Örneğin Almanya, 2045 yılına kadar karbon nötr olmayı taahhüt ederek yenilenebilir enerji yatırımlarını önemli ölçüde artırmıştır. Kömüre bağımlı bölgelerden Ruhr Bölgesi adil geçiş için dünya genelinde en başarılı örneklerden birisi olarak gösterilmektedir. Almanya’nın bu başarısının temel nedeni sendikaların da dâhil olduğu ve istihdam kaybının etkilerini azaltmak amacıyla yürütülen müzakereler sonucu alınan önlemlerin yürürlüğe konmasıdır. Kömür sektöründe yüzde 96 gibi ciddi bir oranda düşme olmasına rağmen sosyal diyalog yoluyla yürütülen süreçte işçilerin toplulukların refah seviyesinin düşmesinin önüne geçmiştir. Sendikalar, işverenler ve hükümetlerin diyalog sürecini başarılı yürütmesi doğrudan toplumsal düzeyde karşılığını bulmuştur (Uncu, 2023: 30). Adil geçişin bütün ülkeler için geçerli tek bir formülünün olmaması toplumların yerel unsurlarının hesaba katılmasını gerektirir. Enerjisi büyük bir kısmı kömüre dayalı olan Güney Afrika örneğinde sosyal diyalog mekanizması STK’lar, işverenler, hükümet ve sendikalar nezdinde etkili bir şekilde tasarlanmış ve sosyal diyalog sadece işsizliği önleme amacına değil, katılımcı karar alma mekanizması yoluyla bölgesel farklılıkları gözetme ve yolsuzlukları önleme şeklindeki genel ilkelere dayandırılmıştır (Avcı vd., 2022: 16). Böylece sosyal diyalog adil geçiş sürecinde sektörel bir iyileştirmeye kalmamış, genel ilkelere

bütüncül bir sosyo-politik düzenlemeye hizmet etmiştir. Sosyal diyalogun adil geçişi yönetme mekanizması olarak temel işlevi, yeşil politika ve pratikler üzerinde anlamlı etkiler yaratmasıdır. Bu anlamda hedeflere ulaşma ve politikaları şekillendirmede oldukça güçlü olduğu söylenmektedir. Ulusal Sosyal Diyalog Kurumları gibi kurumsallaşmış mekanizmaların rolü bu noktada önemlidir. Ulusal Sosyal Diyalog Kurumlarının güçlendirilmesi, siyasi ve kamusal politika gündemini belirlemek ve yerel veya şirket düzeyi ile ulusal düzey arasındaki bağlantıları güçlendirmek gibi önemli bir boşlukları doldurur. Bu tür ulusal kurumları olmayan ve kurumsal mekanizmalara sahip ülkelerin yönetim biçimlerine dayanarak sosyal diyalogun adil geçiş sürecinde nasıl işlediğini inceleyen Molina (2022), Şili, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Arjantin, Endonezya, Kırgızistan, Kore, Hollanda, İspanya gibi farklı ülkelerin deneyimlerini kapsamlı bir şekilde karşılaştırmıştır. Molina'nın çalışmasına göre, çok sayıda ülke adil geçiş sürecinde sosyal diyaloga başvursa da aktörler, süreçler ve özellikler veya yönetim biçimleri konusunda önemli farklılıklar bulunur. Sosyal diyalogu ulusal düzeyde kurumsal mekanizmalar dışında da yürütmek mümkünken hükümetin yukarıdan yönlendirdiği ve öncülük ettiği durumlarda diğer sosyal aktörlerin katılımının sınırlı veya hiç olmadığı ortaya çıkmıştır. Kanada ulusal mekanizması olmamasına rağmen, ulusal ve yerel düzeyde toplumsal aktörlerle etkili bir süreç yürüten bir örnek olarak gösterilir. Öte yandan hükümetin yönlendirmesiyle tepeden inme adil geçiş inisiyatiflerinin örneği olarak Güney Kore'de yerel hükümetlerle olan çelişkili politikalar nedeniyle sivil toplum gruplarının sürece katılamamış dâhil farklı sorunlar gözlemlenmiştir. Ulusal düzeyde sosyal diyalog mekanizmaları adil geçiş sürecinde yeşil düzen politikalarına olanak sağlasa da bu mekanizmaların varlığı yeterli bir koşul değildir. İşletmecilik açısından yeşil politikaların oluşturulmasında sosyal diyalogun temel engelleri; ulusal mekanizmaların etkin işlememesi, sosyal diyalogun farklı düzeyleri arasındaki zayıf eklemler ve son olarak işçi sendikaları ve işletme örgütlerinin yeterliliğinin kısıtlı olmasıdır (Molina, 2022: 28). Küresel bağlamda adil geçiş politikaları yerel uygulamalara göre değişmektedir. Buna rağmen genel olarak değerlendirildiğinde Küresel Güney'in uygulama sahasında daha fazla zorlukla karşılaştığı ve sosyal diyalog süreçlerinde yeteri kadar katılımcılık sağlanamadığı ifade edilmektedir. Özellikle mevcut eşitsizliklerin giderilmeden artması, kırılgan grupları finansal veya kurumsal destekleyen mekanizmaların olmaması, enerji yoksulluğu nedeniyle talebin artması, ekonomik büyümenin öncelikli olması ve geçişle ilgili bilgi eksikliği gibi nedenler Küresel Güney'i daha dezavantajlı duruma düşürmektedir.

Türkiye açısından 2019'da imzalanıp 2021 yılında onaylanan Paris İklim Anlaşması, uluslararası arenada yeşil dönüşüme dair çeşitli yükümlülükler doğurmuştur. Temel amaçlar arasında; küresel ısınmayı 2 derecenin altında tutmak, iklim değişikliğinin sonuçlarıyla mücadele yeteneği sağlamak, düşük sera gazı salınımlarıyla uyumlu mali kaynak akışı sağlamak ve dirençli bir yol haritası çizmektir. Anlaşma gereği ülkeler ulusal katkı bildirimlerini, sera gazı salınımlarını ve uygulamalarını raporlarla sunmalı ve beş yılda bir amaca ne kadar yaklaştıklarını küresel olarak değerlendirmelidir (Keleş, 2023: 37). Türkiye'de adil geçiş için çeşitli bakanlık veya daire başkanlıkları tarafından hazırlanan İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030), On ikinci Kalkınma Planı 2024-2028, Yeşil Mutabakat Eylem Planı 2021 ve Ulusal Enerji Planı 2022 gibi resmi yönergelerle rastlamak

mümkündür.⁴ Örneğin Yeşil Mutabakat Eylem Planı sürdürülebilir bir dünya amacını gerçekleştirmek için tüm tarafların sürece birlikte katkı sağlamasını “kapsayıcı bir küresel ekonomi” inşasıyla vurgular. Ulusal kalkınma hedeflerinin küresel kalkınma paradigmalarına uyumlulaştırılması amacına dönük büyüme stratejisi, ekonomi ve sanayide yeşil dönüşümü sürdürülebilir ve kapsayıcı olma hedefine yönelmiştir. 2020 yılında Ticaret Bakanlığı öncülüğünde oluşturulan çalışma grupları yeşil dönüşüm yol haritası için çaba göstermektedir. Ancak metinde adil geçiş konusunun sadece finansman açısından ele alındığı görülmekte ve sosyal diyalog sadece mevzuatla sınırlı kapsayıcılık şeklinde ifade edilmektedir (Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 2021). 2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planı adil geçiş sürecini iş gücü piyasasındaki emek ve sosyal dönüşüm altında değerlendirir ve adil geçiş mekanizmalarının kurulmasına hedefler arasında yer verilir. Kalkınma Planı’nın demokratik iyi yönetim tasarısı, sivil toplumu sosyal kalkınmanın dinamik bir gücü olarak görmekte ancak sosyal diyalog mekanizmasının nasıl yürütüleceği belirtilmemiştir. Bir diğer anlamla kalkınma ve kriz dönemleri için sivil toplumun kuruluşlarının katkısı teslim edilmiş ancak STK’lar dışında diyalog ortamından bahsedilmemektedir (On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028). Türkiye açısından bir diğer önemli belge, İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı’dır. Eylem planında adil geçiş çalışma gruplarının kurumsal düzeyde oluşturulduğu, adil geçiş politikalarının geliştirilmeye devam ettiği ifade edilmiştir. Adil geçiş iş gücü, istihdam ve sosyal koruma unsurlarıyla ilişkili olarak ele alınsa da adil geçiş çalışmaları stratejik hedef olarak istihdamla sınırlı kalmış, sosyal diyalogla ilişkilendirmemiştir. Planda İklim Değişikliği Ulusal İletişim Stratejisi ve Eylem Planı’na atıfla iklim mücadelesi için toplumun tüm kesimleriyle diyalog gerekliliği vurgulanmıştır ancak izlenecek yollar veya sosyal diyalog stratejilerinin olmayışı diyalog mekanizmasının tepeden inme bir yaklaşımla yürütüldüğünü göstermektedir (İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, 2024-2030). Nitekim saha araştırmalarından Tavşanlı ilçesinin kömür santrallerinden çıkış sürecinde adil geçiş planını inceleyen Çeşmeci Cengiz (2025: 94)’in çalışmasına göre paydaş olan aktörlerin kömürden çıkış ve sonrasına dair bilgiye eşit düzeyde bilgiye erişemediği ortaya çıkmıştır. Sürece dair açık ve kamusal bilgilendirmenin olmayışı sosyal diyalog mekanizmasının etkisizliğini göstermekle kalmayıp kömürden çıkış sürecine dair dezenformasyona da yol açmıştır. Benzer şekilde Türkiye’nin termik santralleri açısından yoğun olan Milas ilçesindeki adil geçiş süreci için sosyal diyalog mekanizmasına ihtiyaç duyulduğu saha çalışmasının sonuçlarında yer almaktadır. STK’lara ek olarak yerel halkı doğrudan arar alıcılarla veya işverenlere buluşturan diyalog mekanizmalarının eksikliği ifade edilmekte ve ülke genelinde iyileştirilmesi gereken katılımçılık koşulunun gerekliliğine işaret edilmektedir (Uncu, 2023: 89).

Gerek bahsi geçen ulusal belgelerde gerek saha araştırmalarında görüldüğü gibi sosyal diyalog mekanizmasının işleyişinde kurumsal belgelerin güçlü bir yaptırımı olmadığı söylenebilir. Örneğin Yeşil Mutabakat Çalışma Grubunun 2024 Yıllık Raporu, adil geçiş politikalarını istihdam politikaları ve uluslararası değişime uyum sağlama açısından ele alırken geçişin sosyal diyalog yönüne değinmemektedir. Adil geçiş fon desteği, küresel iş gücünün gerekliliklerine göre beceri açığını kapatma veya iklim değişikliğinde dijital teknolojiler veya yapay zekâ gibi geçiş sürecindeki sorunlar adil geçiş süreci politikaları altında ele alınmış ve bu politikalar altında sosyal diyalog konusuna değinilmediği görülmektedir. Paydaş katılımını

⁴ Ulusal politika belgelerine dair detaylı inceleme için bkz. Temiz, 2025: 46.

artırmak üzere yapılan çalışmalara önde gelen sektör temsilcilerinin, akademisyenlerin ve kamu kurum ve kuruluşları temsilcilerinin ve sosyal tarafların katılım sağladığından bahsedilmiştir. Ancak sosyal tarafların kimleri kapsadığı veya diyalog mekanizmasının nasıl yürütüldüğü açıklanmamıştır. 2024 yıllık raporunda adil geçiş politikaları “geçiş” önceliklendirirken diyalog veya adalet gibi sosyal açılara yeteri kadar değinmemiştir (Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu, 2025: 103-108). Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu’na ek olarak adil geçiş sürecinde önemli bir diğer aktör, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sorumluluğunda kurulan Adil Geçiş Politikaları İhtisas Çalışma Grubu’dur (AGEP). Bu grubun üyeleri kamu kurumları, sendikalar/konfederasyonlar, odalar/meclisler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Katılımcılığı sağlamak adına paydaşların işbirliği sağlanmış görünmekte ancak sivil toplum kuruluşları sektörel düzeyde önce gelen kuruluşlardan oluşmakta ve tabandan herhangi bir yerel inisiyatifin işleyişte yer almadığı görülmektedir (Temiz, 2025: 41-43). Bu örneklerle bakıldığında Türkiye’de sosyal diyalog mekanizmasının ulusal yapısının kurumsal düzeyde güçlü olduğu ancak adil geçiş süreci için diyalog mekanizmasının henüz toplumsal tabana yayılacak kadar etkili olmadığı görülmektedir. Bunun yasal veya olgusal çeşitli nedenleri olabilirken küresel olarak da adil geçişin henüz tam olarak bilinmemesi etkilidir. İklim değişikliğine uyum politikaları açısından küresel zirvelerde yerli halkların seslerini duyurmaya çalıştığı alternatif gösteriler buna örnek gösterilebilir. Yeteri kadar temsil edilmedikleri düşüncesiyle küresel zirvelere tepki gösterilerinde bulunan gruplar da diyalog mekanizmasından uzak olduklarını yansıtmaktadırlar.

Uluslararası bağlamda güncel bir gelişme olarak 30. İklim Değişikliği taraflar konferansı bilinen ifadesiyle COP30, 10 Kasım 2025 tarihinde Brezilya’nın Belem kentinde başlamış ve konferans mevcut çalışma sürecinde devam etmektedir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları, uluslararası temsilciler, ulusal bakanlıklar ve yerli halkların dâhil olduğu konferansta adil dönüşüm, iklim finansmanı, toplumsal cinsiyet, sağlık, aşırı iklim olayları, yerli halklarla diyalog, iklim politikaları, gıda güvenliği gibi çeşitli küresel meselelerden bahsedilmiştir. Konferans Başkanlığı yerli halkla diyaloga vurgu yapmış, bu toplulukların doğayla kurduğu ilişkinin iklim eylemi için rehber olduğunu belirtmiştir. Yapılan müzakerelerde katılımın güçlendirilmesi ve diyalogun sürekliliğinin sağlanmasına ve hem toplulukları hem de toprakları korumaya dikkat çekilmiştir (SEFİA, 2025). Öte yandan İklim Eylemi Durum Raporu 2025’e göre 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik hiçbir durumun belirtildiği gibi ilerlememektedir. İklim finansmanı yatırımcıların çıkarlarına göre yönlendirilmekte ve kadınlar, işçiler ve yerel topluluklar sürecin dışında bırakılmaktadır (Aposto, 2025).

5. 2. Adil Geçiş Sürecinde Sosyal Diyalog ve Toplumsal Cinsiyet

Adil geçiş sürecinde sosyal diyalog daha önce bahsedilen çevresel adalet, iklim adaleti ve enerji adaleti hareketleriyle de bağlantılı olarak demokratik yönetişimin, ekolojik dirençliliğin ve sürdürülebilir yaşam biçimleri görüşünü destekler. Kazanç yönelimli ekonomilerden, eşitsizliği doğuran erkek egemen toplumsal yapıdan, kaynakların ve gücün yeniden dağıtımdan, barışçıl çözüm yerine askeri şiddetten sorumlu olan geçiş, işçilerin ve diğer toplulukların kendi yaşamlarını etkileyen kararlarda doğrudan kontrol sahibi olduğu köklü bir demokrasi amacı taşır (Climate Justice Alliance, 2025). Bu türden bir demokratik yapıda toplumsal cinsiyet eşitliği sosyal diyalog için önemli lokomotiflerdir. Sosyal diyalogun hükümetleri, işveren örgütleri ve işçi örgütlerini içine alan üçlü yapısına ek olarak sivil toplum ve kadınlar lehine

genişletilmesi demokratik yönetişimin yapıtaşısıdır. Sosyal diyalog mekanizmasının temel üçlü aktörleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında politik araçlar olarak görülür. Çünkü kadınlar kara alma sürecine eşit bir şekilde katılamamaktadır. ILO tarafından sosyal diyalog ve toplumsal cinsiyet eşitliği kesişen temalar altında yer alır ve temel değerlerdir. Hükümetler, işveren ve işçi örgütleri çerçevesindeki sosyal diyalog mekanizmasında bu liderlerin kadınlardan seçilmesine ILO öncelik tanımaktadır. Adil ve sürdürülebilir toplum amacıyla sosyal diyalogun etkili olması için kadınların sürece katılımının teşvik edilmesi ve bütün paydaşların toplumsal cinsiyet konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Sosyal diyalog uygulamalarında kadın katılımının düşük olması süreçten en çok etkilenenlerin sürece dâhil olamaması gibi önemli bir sorun yaratmaktadır. Yunanistan ve İspanya, hükümetlere üçlü yapılanmada kadın katılımını güçlendirme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda aktif bir sorumluluk yükleyen örnekler olarak gösterilmektedir (ILO, 2013: 243). Kadınların sosyal diyalog genelinde ve adil geçiş özelinde önde gelmesi gerekliliği toplumsal, sektörel veya ekonomik çeşitli nedenlerle desteklenebilir.

Enerji sektöründe çalışan kesimlerin büyük çoğunlukla erkek olması ve kadınların bu sektörde yeteri kadar var olamaması nedeniyle adil geçiş sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini göstermektedir. Enerji dönüşümünde iyi uygulanan sosyal diyalogun iktisadi anlamda adaleti, daha yüksek kamu yararını ve enerji demokrasisini teşvik etmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmış olmasına bağlıdır. Kömür sektöründe kadınların ve gençlerin istihdam sorunu yaşaması nedeniyle mesleki eğitimlere erişememesi ve ekonomik özgürlüğü olmayanların kişisel ve toplumsal anlamda yaşadığı özgüven eksikliği geçiş aşamasında kadınların seslerini duyurmasına engel olmaktadır. Dahası, sektördeki mevcut eşitsizliğin enerji geçiş sürecinden sonra da devam edileceğine dair duyulan kaygı nedeniyle dönüşüm aşamasında dezavantajlı grupların sosyal diyalog sürecine daha fazla dâhil edilmesi ve bu grupların erkek egemen sektörlerde ve kamusal alanda var olabilmesi gerekmektedir (Akgül vd., 2024: 40-42). Toplumsal cinsiyeti bu süreçte önemli kılan bir diğer unsur iklim değişikliğinin kadınlar üzerindeki orantısız etkisidir. Mevcut istihdam sorunlara ek olarak iklim krizlerinden de dezavantajlı olarak kadınların daha fazla etkilenmesi adil geçiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğini birbirini tamamlaması gereken unsurlar olarak görülür (Nieto, 2025: 16). ILO'nun yönergesine göre de geçiş aşamasında toplumsal cinsiyet boyutlarını hesaba katmak önemlidir. Çünkü kadınlar iklim değişikliğini etkilerine ve diğer çevresel bozulmalara karşı daha fazla savunmasızdır. Eşit sonuçlar yaratmak için cinsiyetlere özgü politikalar ele alınmalıdır. Kadınların iklim değişikliğine uyum sağlamak için gerekli olan kredi, tarımsal girdi, teknoloji, karar alma organları, eğitim gibi kaynaklara erişimi daha azdır. Gayri resmi ve küçük ekonomilerde çalışan kadınlar, kırsal bölgelerdeki su kıtlığı nedeniyle su bulmak için uzun mesafeler yürüyen kadınlar bu süreçten etkilenen dezavantajlı grupların başındadır. Adil geçişte ve yeni yeşil ekonomide cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçiş aşamasında sosyal diyalog aracılığıyla kadınların güçlü bir şekilde var olması ve fosil yakıt sektöründe temsil edilmeyen kadınların yenilenebilir enerji sektöründe temsil edilmeleri sağlanmalıdır (ILO, 2021). Sektörde doğrudan yer almasalar bile kömür bölgelerinde kömürden çıkışla birlikte kadınlar iş kaybına bağlı olarak gelirin azalması, ev içi iş yükünün artması ve yoksullaşma nedeniyle ev içindeki anlaşmazlıkların kadınların aleyhine olması adil geçiş aşamasında

toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal diyalog açısından neden önemli olduğunu göstermektedir (Uncu, 2023: 21).

Sonuç

Yeşil yeni düzen paradigmasına geçiş süreci, sadece düşük karbon salınımına dayalı çevresel bir amaç taşımaz. Bu sürecin önemli bileşeni yeşil ekonomi, enerji kaynaklarının değişmesinden üretim ve tüketim biçimlerinin değişmesine ve bu sürecin topluma yansımalarının yarattığı değişikliğe kadar geniş bir yelpazeye yayılır. Yeşil ekonominin dönüştürücü yanı sıra ulusal politika raporlarında pek vurgulanmasa da iklim değişikliğine uyum sağlama, iklim krizleriyle başa çıkma ve küresel ticaret dengesinde karbon emisyonları gözetme ülkelerin ekonomik çıkarları için zorunluluk haline gelmiştir. Küresel iklim zirveleri hükümetlere çeşitli sorumluluklar yüklemekte ve toplumsal, siyasi, ekonomik yaşamda değişime gidilmesini gerektirmektedir. Uluslararası çözüm arayışlarına bir yanıt olarak adil geçiş süreci farklı alanlarda meydana gelen bu değişikliklerin nasıl yönetileceğine dair teori ve pratikte destek sağlamaktadır. Ancak kâğıt üzerinde kalmayan bir adil geçiş süreci için öncelikle adaletin daha açık ve net bir şekilde tartışılması gerekmektedir. Kurumsal belgelerde sürecin ekonomik ve teknik altyapı yönü sıkça vurgulanırsa da bu yönlerin diğer alanlarda da değişim kapısına yol açmadan tek başına etkili olabileceği düşünülemez. Uygulamada nasıl bir gözetileceği kapsayıcılık ve eşitlik öncülüğüne göre belirlenmelidir. Süreçten dışlanan “marjinalite” atfedilen grupların varlığı toplumsal adalet bandında aksaklık yaratırken bu süreci yöneten kurumlara karşı güvensizlik doğurarak iklim veya çevre konularına olan ilgiyi, iyileştirme çabalarını zedeler. İlkeler ve amaçlar doğrultusunda adil bir geçiş ekonomisi, çevre ve toplumun bir dengesini kuracak şekilde yönetilmelidir. Geçiş sürecinde kimseyi geride bırakmama, herkes için insana yakışır iş, toplumsal kapsayıcılık ve yoksulluğu ortadan kaldırma ilkeleri sürecin toplumsal boyutunu yansıtır. Yeşil ekonomi, toplumsal adalet ve politik bağlam ekseninde adil geçiş küresel iklim anlaşmalarında sıkça vurgulanmaktadır ancak pratikte başarılı bir adil geçiş için yoksulluğun ortadan kaldırılması ve toplumsal adaletin tesis edilmesi gerekmektedir. Böylece politik-ekonomik bir bağlamın da incelenmesi gerekmektedir. Eşitlik ve adaletin takip edilecek bütün politikalarda öncelikli olması bütüncül bir değişikliğe işaret eder. Sosyal diyalogun yönetim düşüncesinden farkı, adil geçiş kapsamında katılımcılığı öncül hale getirmesi ve adalet ve eşitlik ilkelerini sergilemesidir. Düşük karbonlu ekonomiye geçiş için gerekli olan adalet, çevresel risklerin dağılımında eşitlik sağlama, katılımcıların ve etkilenen toplulukların deneyimlerinin çeşitliliğini tanıma ve politika oluşturma ve yürütme aşamasında siyasi süreçlere katılımı sağlama şeklinde özetlenebilecek farklı boyutlardan beslenir. Uygulamada geleneksel enerji sistemindeki mevcut eşitsizlikleri sürekli hale getirme riski taşıdığı için adil geçişin adaleti sağlama boyutları iklim, çevre ve enerji alanlarıyla ve bütün adalet boyutlarıyla ele alınmalıdır. Bir diğeri eşitlik ilkesi toplumsal adalet düzeyinde güçlü ve güçsüz kesimler arasında bir denge kurmayı amaçlar. Ancak adil geçiş kavramı güçlü aktörler tarafından belirli stratejileri, toplumsal grupları ve sanayileri önceliklendirmek için benimsenebilir. Hangi boyutta adil geçişin güç dengelerinde radikal bir değişim yakalayabileceği belirsizdir (Wang & Lo, 2021: 8). Bu nedenle politik bağlamın etkisi hesaba katılarak sosyal diyalogun teşvik süreci içerisinde vurgulanması gerekmektedir.

Adil geçiş vaka çalışmalarında istihdam politikaları, çalışan hakları ve yeni çalışma alanları yaratma konusunda vaka bazlı öneriler sunulmaktadır. Bunun yanında kamu gücünün

aktif olması ve devletin düzenleme ve müdahale etme yetkisiyle sosyal politika önlemlerinin alınması gerektiği de vurgulanmaktadır. İklim kuruluşları ve sendikaların bir arada olması, birlikte hareket etmesi ve dönüşüm sürecinde çalışanlara eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir (Güler ve Demirkaya, 2024: 45). Ancak adil geçiş stratejisi sadece çalışanların işsiz kalmalarını telafi edecek, eğitimler sunarak yeni istihdam alanları açacak pencereye sıkıştırılmadan telafi edici değil; cinsiyet eşitliğinden savunmasız gruplara kapsayıcı bir strateji olarak geliştirebilir. Dönüşümsel adalet düşüncesi sınıflar, ırklar ve cinsiyetler arasında köklenmiş eşitsizliklerin nedenlerini sorgulamayı gerektirmektedir. Yönetişim açısından eşitsizliklerin nedeni yönetim ve siyasal sistemlerde bulunur. Çatışmalı bir alan olarak işçi hareketleri ve iklim hareketleri arasında dönüşümsel bir adil geçiş için *sosyokrasi* önerisi sosyal diyalog kapsamında değerlendirilmelidir. Sosyokrasi “gücün paylaşılmasını sağlayan araç ve prensipler bütünüdür (Gonzalez & Rau, 2023: 21). Adil geçiş sürecinde sosyal diyalog mekanizmasının etkililiği sadece yönetişimin iyi kurgulanmasına bağlı değildir. Sosyokrasi tarafların sürece katılımıyla sınırlı kalmayıp süreci yeniden yapılandırmaya dayanan sistemler bütünü olarak dönüşümsel adaleti besler. Sosyal diyalog mekanizması ancak sistemlerin bütüncül olarak iyileştirilmesiyle sağlanabilir. Adil geçişin küresel bir yol haritası yoktur ancak diyalogun kapsayıcılığı için *herkes için sosyokrasi* yaklaşımı benimsenebilir. Uygulamada adil geçiş sürecinde sosyal diyalog her ne kadar yasal olarak güvencede olsa da yapısal sorunlardan dolayı etkili olamamaktadır. Sosyokrasi, yönetişim ağlarını herkesin sürece dâhil olmasından ziyade herkesin sesinin duyulmasına ve önemsenmesine yönlendirmenin teorik ve pratik işaretidir.

Sosyokrasi, işçi hareketleri, iklim ve çevre hareketlerinin birlikte yönetime katılıp birlikte hareket etmesine yardımcı olacak dinamik bir yönetişime dayanır. Sosyal diyalogu yüzeysel temsil düzeyiyle sınırlandırmayıp güç paylaşımında oydaşmaya dayandırarak temelden ve bütüncül bir değişime işaret eden bir sistem olarak değerlendirilebilir. Kuruluşları yaşayan sistemler olarak ele alma, eşdeğerlilik ve etkinlik ve öz-yönetişim değerleri altında sosyokrasi taraflar arasında bağlar kurma, gerçekliği paylaşma ve duygusal güvence ve süreç için netlik bağlamı yaratmakla ilgilenen güçlü bir yeniden oluşum sunar. Adil geçişin gelişme aşamasında olan bir kavram olduğu düşünülürse sosyokrasi kavramı, geçişin araştırma alanını ve kapsamını genişletecek iyi fırsat olarak yorumlanabilir. Böylece küresel bir adil geçişin gerekliliği olarak gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında sorumlulukların eşit bir şekilde dağıldığı, diyalog ve karar verme aşamasında işçilerin ve diğer tarafların eşit bir şekilde katılması sağlanarak bölgesel ve küresel tedarik zincirlerinin yeniden ele alındığı yapısal bir değişim için adım atılabilir. Adil geçiş konusu finans edinimi, küresel güç ilişkileri ve bu ilişkilerin Küresel Kuzey ve Güney’e yansımaları gibi daha farklı pek çok açıdan ele alınabilir. Çalışmanın sınırlı fakat spesifik bağlamı doğrultusunda bu çalışmanın diğer çalışmalara yol açması tartışmanın genişlemesine ve pratikte izlenimlere katkı sağlayacaktır.

Extended Abstract

Global climate adaptation process which is the main concern of international summits has gained importance for a decades because of irreversible climate damages. For the reason of economical, social and environmental remediation new green order is the result of searching a global solution for climate change results. As a main part of the new green order, green

economy means changing the production and consumption methods by transition from fossil fuels energy to renewable energy systems. At the time of this transition because of the closing fossil fuel plants, many worker around the world in this sector will loss their jobs and it will cause economical and social disturbances. The concept of just transition means to overcome this kind of issues for all people by ensuring no one is left behind. Therefore just transition seems to be more important agenda topic in academic area or other kind of studies by governments or non-governmental organizations in near future. Therefore this study aims to handle just transition process in terms of socio-political approach to contribute academic researches. The reason of selection this approach is the deficient studies on power relations and social dialogue, as it is claimed by other researches. According to literature review, just transition concept is at the stage of development of its content. So far, it has been studied in terms of labour law, labour unions, employment strategies or desinging the process of just transition. Moreover, practical case studies that are based a location and other sudies to contribute to theoretical developments take an important place in research area apart from the governmental formal reports. It is seen that all the studies affect each other when it comes to discuss just transition from the theoretical and empirical aspects.

In this paper, in order to detail the concept of just transition, firstly the concept of just transition is considered broadly for the frame of definitions, contents, principles, aims and also historical background. This consideration has contributed study to make the concept clear and see the concept not just as an employment strategy but also it needs to be read from justice types perspectives. From justice perspective, just transition is closely related with distributional, procedural and recognitional justice dimensions along with political and legal arrangements. The main object of the study is the focus on social dialogue mechanism from justice, social and political aspects. As the case studies show social dialogue is not seen a main factor in just transition projects in practice despite many country accept formal decisions or policy strategies for equity for all. The problem of ineffective social dialogue reinforces existing inequities rather than remove them. As a main principles of just transititon equity and justice needs to be taken into consideration not only for workers but also -no matter employed or not- women, indigenous people, youngs and marginal or migrant communitis who are disempowered socially in present world economic system.

There is not a single key of just transition that fits all countries. Therefore this kind of justice approach makes the social dialogue prominent for successfull just transition for all. Not only as a global requirement, but also as a national policy Turkey signed Paris Agreement on climate change in 2019. Therefore many reports have been published by related ministries to meet the Sustainable Development Goals by 2030. Thus, local studies are needed to highlight the imperatives of just transition and create decent works for all. Just transition is seen an opportunity for a “better world” as it is also related with fundamental rights such as energy, food, health, labour and other public services. It means that as a focus of this study just transition can promote a holistic transformational approach by taking social dilogue in center. Social dialogue can cerate power dynamics in an equitable and just way if it is applied to include and support participation all the communitis who are affected by this transition. As a conclusion and suggestion of this study, relatively a new concept “sociocracy” can help to give a way such kind of a transformational approach as it means sharing the power relations readically. So it

goes beyond the official governance channels which are seen ineffective when the disempowered groups make their voices heard by prominent actors. The idea of just transition is subject to be researched from the other specific areas like finance, political inequalities, practical outcomes or global North and South differences. Given the this kind of broad issues it should be noted that this study is depended on restricted but specific context to give a light for more studies.

Etik Beyanı	: Çalışmanın tüm hazırlık aşamalarında etik kurallara uyulduğu yazar tarafından beyan edilir. Aksi bir durumun tespiti hâlinde, Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi herhangi bir sorumluluk kabul etmez ve tüm sorumluluk yazara aittir.
Etik Onayı	: Çalışmada katılımcılardan anket, görüşme, gözlem ya da deney yoluyla birincil veri veya kişisel veri içeren herhangi bir içerik kullanılmamıştır. Bu nedenle etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması	: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkısı	: Çalışma tek yazar tarafından hazırlanmıştır. Tüm katkı (%100) Hatice Pehlevan'a aittir.
Finansman	: Yoktur.
Teşekkür	: Yoktur.
Yapay Zekâ Kullanımı	: Yapay zekâ destekli herhangi bir araç kullanılmamıştır.
Ethical Approval	: The author declares that all stages of the study were conducted in accordance with ethical research principles. In the event of any misconduct, Artvin Çoruh University Journal of International Social Sciences assumes no responsibility and all responsibility lies with the author.
Ethical Approval	: The study did not involve the collection of primary data or any content containing personal data through surveys, interviews, observations, or experiments with participants. Therefore, ethical approval was not required.
Conflict of Interest	: No conflict of interest exists.
Author Contributions	: This is a single-author study. All contributions (100%) belong to Hatice Pehlevan.
Funding	: None.
Acknowledgements	: None.
AI Use Statement	: No artificial intelligence tools were used in the preparation of this study.

Kaynakça

- Akgül, O., Baş, D., Aşık, G., Özenç, B., Şahin, Ü. (2024). *Türkiye’de adil geçiş algısı ve politikalar yerel vaka çalışmaları: Yatağan ve Çan*. İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi- Stiftung Mercator Girişimi.
- Akyel, E. (2023). *İklim krizinin çalışma yaşamına etkileri bağlamında maden işçileri gözünden adil geçiş: Zonguldak örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Aposto. (2025). COP30 yaklaşırken: Geçen yıl hüsrarla biten zirveden bu yıl neler bekleniyor? https://aposto.com/s/cop30-yaklasirken-gecen-yil-husranla-biten-zirveden-bu-yil?utm_source=aposto adresinden 18 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- Artantaş, O. Ç. (2025). Adil geçiş kavramının tarihsel gelişimi ve hukuki düzenlemeler etkisi. İçinde A. Sümer, İ. Atan, S. Ülker, S. S. Deniz (Ed.), *Yeşil dönüşüm sürecinde adil geçiş Dünya’da politikalar ve Türkiye için öneriler* (29-40). Tesab Yayınları.
- Atteridge, A. & Strambo, C. (2020). *Seven principles to realize a just transition to allow carbon economy*. Stockholm Environment Institute.
- Avcı, D., Acar, S., Adaman, F., Uncu, B. A. (2022). *Net sıfıra giden yolda adil dönüşüm için yol haritası önerisi*. WWF- Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı, S360 Sürdürülebilirlik Hizmetleri A.Ş.).
- Bedir, E., Uyanık, Y., Demirci, S., Karaman, N. (2018). *Türkiye’de sosyal diyalog mekanizmalarının değerlendirilmesi ve analizi*. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi.
- Berthe, A. & Turquet, P. (2023). Just transition. In N. Wallenhorst & C. Wulf (Eds), *Handbook of the anthropocene* (615-619). Springer.
- CAN. (2023). CAN guidance on just transition. Retrieved July 21, 2025 from <https://climatenetwork.org/resource/can-guidance-on-just-transition/>.
- Climate Justice Alliance (2025). Just transition a framework for change. Retrieved July 31, 2025 from <https://climatejusticealliance.org/just-transition-2/>.

- Çeşmeci Cengiz, H. (2025). *Tavşanlı'da termik santral ve kömür madenciliğine yönelik tutum ve adil geçiş için yol haritası raporu*. Climate Action Network Europe.
- Çoban, A. (2021). Adil geçiş: Emek ve ekoloji mücadeleleri için mayın tarlası. *Teori ve Eylem*, 54, 148-163.
- Çoban, A. (2024). Adil geçişin yanlış önermesi- iklim politikasının engeli sayılan emekçiler. *Toplum ve Hekim*, 40 (3), 165-180.
- Erbay, Y. (2023). Yeşil yeni düzen ve yeşil liderlik. *İçinde Yeşil yeni düzen* (1. Baskı, 95-164). İmge Kitabevi.
- Elliot, L. & Setyowati, A. B. (2020). Toward a socially just transition to low carbon development: The case of Indonesia. *Assian Affairs*, DOI: 10.1080/03068374.2020.1835000.
- European Commission (2025). About the just transition platform. Retrieved July 31, 2025 from https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/just-transition-fund/just-transition-platform/about_en#inline-nav-6.
- Gonzalez, J. K. & Raou, T. J. (2023). *Sosyokrasi* (1. Baskı). Ş. Erdal (Çev.), Yeni İnsan Yayınevi.
- Görmüş, A. (2024). Yeşil ekonomiye 'adil geçiş' için istihdam politikaları. *Memleket Siyaset Yönetim*, 19 (42), 33-60. DOI: 10.56524/msydergi.1437738.
- Güler, C. & Demirkaya, S. (2024). *Sendikalar ve adil geçiş mevcut durum, potansiyel ve kısıtlar*. Avrupa İklim Ağı (CAN) ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu.
- Harrahil, K. & Douglas, O. (2019). Framework development for 'just transition' in coal producing jurisdictions. *Energy Policy*, 134, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.110990>.
- Heffron, R., J. & McCaluley, D. (2018). What is the 'just transition'? *Geoforum*, 88, 74-77. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.11.016>.
- Horvat, V. (2022). Green transition in the global framework. Retrieved August, 8 2025 from <https://eu.boell.org/en/2022/03/07/green-transition-global-framework>.
- Horvat, V. (2025). Ertelenen dönüşüm: İklim aciliyeti, adil geçişte Hırvatistan için yeterli olmadığında. *İçinde D. Holemans (Ed.), E. Kurşun (Çev), Daha iyi bir dünya için Avrupa adil geçişi* (31-36). Yeşil Avrupa Vakfı ve Yeşil Düşünce Derneği. <https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2023/03/daha-iyi-bir-dunya-icin-avrupada-adil-donusum.pdf> adresinden 31 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- ILO. (2013). Ulusal üçlü sosyal diyalog daha iyi bir yönetim için ILO rehberi. <https://share.google/QBXFf0KcWetVx6nnI> adresinden 15 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- ILO. (2021). User's manual to the ILO's Guidelines for just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all. Retrieved July 7, 2025 from <https://www.ilo.org/publications/user%E2%80%99s-manual-ilo%E2%80%99s-guidelines-just-transition-towards-environmentally>.
- ILO. (2022). The role of social dialogue and tripartism in a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all. Retrieved August 15, 2025 from <https://www.ilo.org/publications/role-social-dialogue-and-tripartism-just-transition-towards-environmentally>.
- ILO. (2023). Social protection for just transition, Retrieved July 10, 2025 from <https://www.ilo.org/publications/social-protection-just-transition>.
- İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030). Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı. https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fine%20Uyum%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan_%202024-2030.pdf adresinden 15 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- Jasanoff, S. (2017). Just transitions: A humble approach to global energy futures. *Energy Research & Social Science*. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.11.025>.
- Just Transition Alliance (2025). Just transition alliance principles. Retrieved August 5, 2025 from <https://jtalliance.org/what-is-just-transition/>.
- Keleş, R. (2023). Çevre ve koruma sorunsalı. *İçinde Yeşil yeni düzen* (1. Baskı, 19-89). İmge Kitabevi.
- Kenfack, C. E. (2018). *Changing environment, just transition and job creation perspectives from the South*. Clacso.

- Molina, R. O. (2022). The role of tripartite social dialogue in facilitating a just transition: Experiences from selected countries, *ILO Working Paper*, (76). DOI: 10.54394/MGBG9270
- Newell, P. & Mulvaney, D. (2013). The political economy of just transition. *The Geographical Journal*, 129 (2), 132-140. doi: 10.1111/geoj.12008.
- Nieto, J. (2025). İklim gündeminde adil geçiş: Çıkış noktasından pratiğe uzanan yol. İçinde D. Holemans (Ed.), E. Kurşun (Çev.), *Daha iyi bir dünya için Avrupa adil geçişi* (7-19). Yeşil Avrupa Vakfı ve Yeşil Düşünce Derneği. <https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2023/03/daha-iyi-bir-dunya-icin-avrupada-adil-donusum.pdf> adresinden 31 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.
- Olofsson, I. (2025). The absence of labour in sustainable transitions: Migrant workers and the just transitions in the Swedish forestry sector. *Forest Policy and Economics*, 178, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2025.103569>.
- On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf adresinden 14 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- SEFİA. (2025). COP30'da dördüncü gün neler oldu? <https://sefia.org/blog/cop30da-4-gun-neler-oldu/> adresinden 18 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- Stark, A. , Gale, F. & Murphy-Gregory, H. (2023). Just transitions' meanings: A systematic review. *Society & Natural Resources*, 36 (10), 1277-1297. <https://doi.org/10.1080/08941920.2023.2207166>.
- Swyngedouw, E. (2011). Whose environment? The end of nature, climate change and the process of post-politicization. *Ambiente & Sociedade*, XIV (2), 69-87. DOI: 10.1590/S1414-753X2011000200006.
- Stavis, D. & Felli, R. (2015). Global unions and just transition to a green economy. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 14 (4), 1-18. DOI 10.1007/s10784-014-9266-1.
- Şencan, G., Akova, F. & Aktaş, A. K. (2021). İklim krizine karşı yeşil adil dönüşüm: Türkiye için politika önerileri. Friedrich Ebert Stiftung Türkiye Temsilciliği, İvme Hareketi.
- Portakal, C. Tamcı, I. & Acar, S. (2024). Adil geçişi planlamak: Yeşil dönüşümü adil kılmak için bir çerçeve önerisi. *Ekonomi-tek*, 13 (2), 160-182.
- Temiz, F. (2025). Türkiye'de adil geçiş. İçinde *Yeşil dönüşüm sürecinde adil geçiş Dünya'da politikalar ve Türkiye için öneriler* (41-53). Tesab Yayınları.
- Uncu, B. A. (2023). *Kömürün ötesinde Milas sentez raporu*. Karadam Karacahisar Mahalleleri Doğayı Doğal Hayatı Koruma Güzelleştirme ve Dayanışma Derneği, Milas Kent Konseyi, Climate Action Network (CAN), İklim için 350 Derneği.
- United Nations Committee For Development Policy (2023). Just Transition. Retrieved July 10, 2025 from <https://www.un.org/sites/CDP-excerpt-2023-1>.
- Wang, X. & Lo, K. (2021). Just transition: A conceptual review. *Energy Research & Social Science*, 82, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102291>.
- Yardımcıoğlu, D. (2024). İklim değişikliğinin çalışma hayatına etkileriyle mücadele: Adil bir geçiş için toplu iş hukuku düzenlemelerinden yararlanılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 467-511.
- Yeşil Mutabakat Eylem Planı (2021). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf> adresinden 14 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.
- Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu Yıllık Faaliyet Raporu 2024 (2025). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/yesil-mutabakat-eylem-planı-ve-calisma-grubu/yesil-mutabakat-calisma-grubu-yillik-faaliyet-raporlari> adresinden 30 Kasım 2025 tarihinde alınmıştır.